

ISSN 2559-0337

АМАНЖОЛОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
АМАНЖОЛОВ
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE AMANZHOLOV
UNIVERSITY

ПСИХОЛОГИЯ-ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАР сериясы

Серия ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК

Series OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCES

№2(7)/2024

2022 жылдан бастап шығады

Издается с 2022 года

Founded in 2022

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Өскемен, 2024

Усть-Каменогорск, 2024

Oskemen, 2024

АМАНЖОЛОВ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ
«ПСИХОЛОГИЯ-ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ СЕРИЯСЫ» №3

19.03.2021 ж. Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация
министрлігінде тіркелген

Куәлік №KZ23VPY00033662

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады (наурыз, маусым, қыркүйек, желтоқсан)

Бас редактор:

Русанов Василий Викторович,

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің п.ғ.д., мәдениет, спорт және алғашқы әскери
дайындық кафедрасының профессоры

Редактордың орынбасары:

Куленова Гульнара Борисовна,

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің медицина ғылымдарының кандидаты,
педагогика Жоғары мектебінің деканы

Жауапты хатшы:

Барабанова Елена Ивановна,

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің п.ғ.к., қауымдастырылған профессоры
e-mail: vestnik_pp@vku.edu.kz

Редакциялық алқа

Завалко Надежда Александровна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының докторы, профессоры

Игибаева Айнагуль Курмашевна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының докторы, профессоры

Ровнякова Ирина Владимировна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Сахариева Светлана Геннадьевна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Нургалиева Сания Айдархановна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Ауренова Мадина Даулетхановна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің психология
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Стельмах Светлана Александровна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің психология
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Касентаева Карлыгаи Уразбековна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің педагогика
ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры

Кукина Юлия Евгеньевна, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің қауымдастырылған
профессоры

Психология-педагогика ғылымдарының сериясы: педагогика ғылымының тарихы, заманауи білім беру
әдістемесі, мамандарды кәсіби даярлаудың психологиялық-педагогикалық мәселелері, психологиялық-
педагогикалық зерттеулер, электрондық оқыту және қашықтықтан білім беру, салыстырмалы білім беру, білім
беру менеджменті, ЖОО-ның инновациялық дамуы, инклюзивті білім беру.

Жоба менеджері: Шарапиева Гульнур
Телефон: +7 702 845 5726
E-mail: naukavkgu@mail.ru
Компьютерде беттеген: Торегужинова Гүлім

Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан
Университетінің «Берел» баспа үйі
070002, Өскемен қаласы, Қазақстан
30 Гвардиялық Дивизия, 42

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

M.F. Bekbaeva

PERSONAL CHARACTERISTICS OF FEMALE STUDENTS WITH
DIFFERENT SELF-ATTITUDE STRUCTURES.....4

А.Б. Ахметалина, Ж.З. Жантасова, А.Х. Чамакаева

МЕКТЕП КОМАНДАСЫ: ТИІМДІ БАСҚАРУ ЖӘНЕ
БІЛІМ САПАСЫ.....11

Г.К. Килыбаева, Р.К. Бекмаганбетова, Тулин Гулер Йилдиз

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ
АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУ ӘДІСТЕРІ.....22

Ж.Е. Көбентай, С.Н. Кубентаева

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ БЕЙНЕРОЛИК ҚҰРУДА ҚОЛДАНУ
МҮМКІНДІКТЕРІ.....33

Ж.Е. Көбентай, А.Б. Көбентай, С.Н.Кубентаева

МЕКТЕПTE БІЛІМ БЕРУDE ВИДЕОРЕСУРСТАРDЫ
ПАЙДАЛАНУ АСПЕКТІЛЕРІ.....43

Yu.E. Kukina^{1*}, R.Zh. Tyulyupergeneva¹

TEMPORAL CONCEPT OF PERSONALITY.....55

M.F. Bekbaeva

Amanzholov University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan
e-mail: mukhamadiyeva01.05@mail.ru

PERSONAL CHARACTERISTICS OF FEMALE STUDENTS WITH DIFFERENT SELF-ATTITUDE STRUCTURES

Abstract. This article delves into the intricate realms of self-perception by conducting a comparative analysis between two distinct groups: Group 1, characterized by a focus on self-esteem, and Group 2, emphasizing auto-sympathy. The investigation unfolds through a meticulous examination of key psychological parameters, including global self-relationship, self-esteem, auto-sympathy, and high-low anxiety (F). The data reveals compelling differences between the groups, highlighting nuanced variations in how individuals perceive and relate to themselves. Group 1 showcases a robust global self-relationship and higher self-esteem, indicating a positive overall self-perception. In contrast, Group 2 leans towards auto-sympathy, displaying greater self-compassion and understanding. Moreover, distinct patterns in high-low anxiety levels shed light on diverse emotional responses to stress. This research provides valuable insights into the multifaceted nature of self-perception, contributing to a deeper understanding of the psychological dynamics within different groups. The findings have implications for personal development, emphasizing the importance of recognizing and fostering diverse aspects of self-awareness. The exploration of these psychological nuances enriches our comprehension of the intricate interplay between self-esteem, auto-sympathy, and emotional well-being.

Keywords: self-esteem, auto-sympathy, psychological dynamics, comparative analysis, rank sums

М.Ф. Бекбаева

Аманжолов университеті, Өскемен қ., Қазақстан
e-mail: mukhamadiyeva01.05@mail.ru

ӘРТҮРЛІ ҚҰРЫЛЫМДАРЫ БАР СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖЕКЕ МІНЕЗДЕМЕЛЕРІ

Аңдатпа. Бұл бап өзін-өзі бағалауға баса назар аударатын 1-топ және аутосимпатияны баса көрсететін 2-топ сияқты екі жеке топ арасында салыстырмалы талдау жүргізе отырып, өзін-өзі дамытудың күрделі салаларына тереңдетіледі. Зерттеу өзімен жаһандық өзара қарым-қатынасты, өзін-өзі бағалауды, аутосимпатияны және жоғары және төмен деңгейдегі (F) алаңдаушылықты қоса алғанда, негізгі психологиялық параметрлерді мұқият зерделеу арқылы жүзеге асырылады. Деректер топтар арасындағы сенімді

айырмашылықтарды анықтап, адамдардың өздерін қалай қабылдап, өздеріне қалай қарайтындығының нәзік айырмашылықтарын атап көрсетеді. 1-топ тұрақты жаһандық өзіндік қарым-қатынасты және неғұрлым жоғары өзін-өзі бағалауды көрсетеді, бұл жалпы оң өзін-өзі басқаруды көрсетеді. Керісінше, 2-топ аутосимпатияға бейімделіп, өзін-өзі сезіну мен түсінуді көрсетеді. Оның үстіне, жоғары және төмен деңгейдегі түрлі заңдылықтар стресске түрлі эмоциялық реакцияларға жарық түсіреді. Бұл зерттеу түрлі топтар ішіндегі психологиялық динамиканы тереңірек түсінуге ықпал ете отырып, өзін-өзі дамытудың сан қырлы табиғаты туралы құнды ақпарат береді. Нәтижелер сана-сезімнің түрлі аспектілерін тану мен дамытудың маңыздылығын атап көрсете отырып жеке даму үшін маңызды. Бұл психологиялық нюанстарды зерттеу біздің өзін-өзі бағалау, аутосимпатия және эмоциялық игілік арасындағы күрделі өзара іс-қимыл түсінігімізді байытады.

Түйінді сөздер: негізгі сөздер: өзін-өзі бағалау, аутосимпатия, психологиялық динамика, салыстырмалы талдау, дәрежелік сомалар.

М. Ф. Бекбаева

Аманжолов университет, г. Усть-Каменогорск, Казахстан

e-mail: mukhamadiyeva01.05@mail.ru

ЛИЧНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНТОВ С РАЗЛИЧНЫМИ СТРУКТУРАМИ САМООТНОШЕНИЯ

Аннотация. Эта статья углубляется в сложные сферы самовосприятия, проводя сравнительный анализ между двумя отдельными группами: группа 1, характеризующаяся акцентом на самооценке, и группа 2, подчеркивающая аутосимпатию. Исследование разворачивается посредством тщательного изучения ключевых психологических параметров, включая глобальные взаимоотношения с самим собой, самооценку, аутосимпатию и тревожность высокого и низкого уровня (F). Данные выявляют убедительные различия между группами, подчеркивая тонкие различия в том, как люди воспринимают себя и относятся к себе. Группа 1 демонстрирует устойчивое глобальное самоотношение и более высокую самооценку, что указывает на общее положительное самовосприятие. Напротив, группа 2 склоняется к аутосимпатии, демонстрируя большее самосострадание и понимание. Более того, различные закономерности высокого и низкого уровня тревожности проливают свет на разнообразные эмоциональные реакции на стресс. Это исследование дает ценную информацию о многогранной природе самовосприятия, способствуя более глубокому пониманию психологической динамики внутри различных групп. Результаты имеют значение для личного развития, подчеркивая важность признания и развития различных аспектов самосознания. Исследование этих психологических нюансов обогащает наше понимание сложного взаимодействия между самооценкой, аутосимпатией и эмоциональным благополучием.

Ключевые слова: самооценка, аутосимпатия, психологическая динамика, сравнительный анализ, ранговые суммы.

INTRODUCTION

One of the fundamental dimensions shaping an individual's social and psychological existence lies in the intricate relationship one maintains with oneself – a dynamic interplay encapsulated by self-attitude. This intrinsic attitude towards one's own personality serves as a linchpin, intricately woven into the fabric of an individual's behavioral repertoire.

The significance of self-attitude becomes evident as it consistently intertwines with the myriad facets of intrapersonal determination. The profound impact of this self-regulatory force is contingent upon the expansive breadth and profound depth of its involvement in the intricate processes of self-discovery and personal definition.

It is within the crucible of self-attitude that the contours of a person's behavior take shape. Every action, every decision, bears the imprint of one's self-concept – an amalgamation of beliefs about oneself and the aspirational benchmarks one seeks to attain. The regulatory influence of self-attitude permeates every layer of the individual's social activity, thereby wielding a considerable influence over its manifestation, its adequacy, and its differentiation within the broader societal context.

Functioning as a potent motivator for self-regulation, the influence of self-attitude dynamically unfolds across the entire spectrum of behavioral acts. From the inception of motivation that propels one into action, to the meticulous evaluation of the outcomes, self-attitude actively participates at every stage of this intricate process. It is a driving force that not only shapes the immediate responses to a specific situation but also echoes through the long-term trajectory of one's life, resonating in the implementation of ideological plans.

In essence, self-attitude serves as the compass guiding the course of an individual's psychological and social journey. It is not merely a static construct but a dynamic force, perpetually evolving and adapting to the nuances of experience. As an indispensable facet of human psychology, self-attitude navigates the labyrinth of self-perception, influencing not only the present actions but also charting the course for future endeavors. In understanding the profound influence of self-attitude, we unravel the intricate layers that shape the human psyche and the diverse tapestry of social engagement.

Within the framework of this discourse, the concept of self-attitude is contemplated as a nuanced and intricate phenomenon, transcending the confines of a mere generalized attitude. Rather than a simplistic, one-dimensional construct, self-attitude emerges as a multifaceted and universally unique formation, serving as a testament to an individual's nuanced relationship with their own self-image.

The genesis of self-attitude is intricately woven into the tapestry of social influence and interaction. Each specific social context, acting as a crucible for development, delineates a hierarchical structure of leading activities. These activities, in turn, give rise to a cascade of basic motives, values, social ideas, stereotypes, and

norms that collectively shape the individual's comprehension of their own self, imbuing it with personal significance.

The macrostructure of self-attitude, a mosaic of emotional components, unveils its complexity through four distinct facets: self-esteem, self-interest, auto-sympathy, and the expected attitude from others. Each of these components contributes to the overarching emotional landscape that defines an individual's stance towards themselves. Additionally, two subsystems intricately linked to the concept of "I" further accentuate the intricacies of self-attitude: the system of self-esteem and the system of emotional-value relations [1].

This macrostructural framework posits a certain hierarchy among the emotional components, wherein one facet assumes dominance while others adopt subordinate roles. Collectively, they give rise to a comprehensive sentiment of either affirmation or negation towards oneself. However, the empirical terrain of scientific literature lacks definitive data elucidating the characterization of a personality based on the specific hierarchy of emotional components within the macrostructure of self-attitude. This research gap substantiates the scientific novelty of our study, as we embark on a journey to unveil the uncharted territories of the interplay between emotional components and their hierarchical dynamics within the intricate landscape of self-attitude.

Research Hypothesis: The hypothesis posits that the preeminent emotional component within an individual's self-attitude structure is indicative of a specific constellation of personal characteristics.

Purpose of the Study: The primary objective of this research is to investigate and delineate the distinct characteristics inherent in individuals who exhibit varying hierarchies of emotional components within the structure of self-attitude.

LITERATURE REVIEW

The exploration of self-esteem and auto-sympathy within the realm of psychological research has been a subject of considerable interest, offering valuable insights into the complex dynamics of self-perception and emotional well-being.

The concept of self-esteem, as a fundamental component of one's self-concept, has been extensively studied in psychological literature. Scholars such as Rosenberg (1965) and Coopersmith (1967) have laid the groundwork for understanding self-esteem as a crucial determinant of mental health, social interactions, and overall life satisfaction[2]. High self-esteem is often associated with positive outcomes, including resilience in the face of adversity and a more optimistic worldview (Baumeister et al., 2003) [3].

Auto-sympathy, a term gaining prominence in contemporary psychological discourse, refers to an individual's ability to extend compassion and understanding towards oneself. Neff's (2003) pioneering work on self-compassion has contributed significantly to this field. Auto-sympathy involves being mindful of one's own experiences, recognizing shared humanity in moments of struggle, and cultivating a kind and supportive attitude towards oneself. Research suggests that higher levels of auto-sympathy are linked to improved mental health outcomes, reduced anxiety, and increased emotional resilience (Neff et al., 2007) [4].

While self-esteem and auto-sympathy are distinct constructs, understanding their interplay is essential for a comprehensive grasp of an individual's psychological landscape. Körner et al. (2015) proposed a model highlighting the dynamic relationship between self-esteem and self-compassion, suggesting that these constructs can mutually influence and support each other [5].

Studies exploring self-esteem and auto-sympathy often employ a variety of research methods, including self-report measures, interviews, and experimental designs. Instruments such as the Rosenberg Self-Esteem Scale (Rosenberg, 1965) and the Self-Compassion Scale (Neff, 2003) are frequently utilized to quantitatively assess these constructs [6], [7].

The intricate tapestry of human psychology is woven with the threads of self-attitude, a multifaceted construct comprising emotional components that shape an individual's relationship with their own self-image. At the heart of this exploration lies a compelling hypothesis: that the prominence of a particular emotional component within the self-attitude structure is intimately linked to a set of unique personal characteristics. This research aims to unravel the intricacies of this relationship by examining individuals with diverse hierarchies of emotional components within their self-attitude structure.

METHODOLOGY

The study delves into the intricate realm of self-attitude, seeking to decipher the correlation between the hierarchies of emotional components within this construct and an array of personal characteristics. A total of 157 first and second-year students willingly participated, contributing valuable insights into the multifaceted dynamics of self-perception.

Self-Attitude Questionnaire (SAQ) by V.V. Stolin:

The SAQ, a validated tool by V.V. Stolin, served as the primary instrument for identifying the structure of self-attitude among participants [7, 8]. This comprehensive questionnaire provided a nuanced understanding of the emotional components comprising each individual's self-attitude.

Morphological Test of Life Values (MTLV) by Sopova V.F., Karpushina L.V.:

To assess the severity and correlation of leading life values and their impact on various life spheres, the MTLV was administered [9]. This test added a valuable layer of insight into how individuals prioritize and integrate their values within the context of their lives.

Sixteen Factor Personality Questionnaire by R. Cattell:

The personality traits of participants were meticulously measured using the Sixteen Factor Personality Questionnaire by R. Cattell. This allowed for a comprehensive exploration of individual differences in personality among the study cohort.

RESULTS AND DISCUSSION

There were significant differences in personality characteristics between all groups examined. In order to better understand the nature of these differences, we analyzed the average values of the identified parameters in each group.

Significant differences were found between Group 1 (self-esteem area) and Group 2 (autosympathy aspect) with a significance level of $p < 0.05$. Analysis of the measured parameters shows the following results:

Table 1 – Exploring Psychological Dynamics - Comparative Analysis of Rank Sums

Group 1 Rank Sum	metric Aspect	Group 2 Rank Sum
465.0	Global Self-Attitude	438.0
524.5	Positive Self-Esteem	378.5
288.0	Compassionate Auto-Sympathy	615.0
276.0	High-Low Alarm (Cattell F1)	627.0

Analysis of the presented data emphasizes that Groups 1 and 2 are distinguished by differences in general self-understanding (global self-attitude), self-esteem, auto-sympathy, and level of anxiety (F1 according to Cattell). However, in other studied parameters (self-attitude to the Image of the Physical Self, life spheres and values), no significant differences were revealed.

Table 2 – Average Values Comparison - A Glimpse into the Inner Worlds of Groups

Group 1 (Self-Esteem)	Key Differences	Group 2 (Auto-sympathy)
88.43	Global self-relationship	74.7
88.35	Self-esteem	52.3
66.5	Auto-sympathy	81.6
5.4	High-Low Anxiety (F)	7.1

Delving into Table 2, it is evident that Group 1 consistently experiences a deep positive self-feeling, being confident in their strengths and abilities. They acknowledge their virtues, recognize their shortcomings, strive for important goals, and often find satisfaction in what they have. Conversely, Group 2 frequently feels positively towards themselves but is not always confident in their abilities. They tend to highlight their virtues but feel anxious and dissatisfied with their current situation.

CONCLUSION

The comparative analysis of psychological parameters between Group 1 (Self-Esteem) and Group 2 (Auto-sympathy) provides valuable insights into the nuanced variations in self-perception and emotional tendencies. Group 1 exhibits a significantly higher global self-relationship, suggesting a more holistic and positive overall self-perception. Members of Group 1 likely possess a robust sense of connection and positivity towards themselves across various facets of life. The substantial difference in self-esteem scores reveals that individuals in Group 1 harbor a more confident and positive evaluation of their own worth and capabilities compared to those in Group 2. This higher self-esteem may contribute to enhanced resilience and a positive outlook. Group 2 demonstrates higher levels of auto-sympathy, indicating a greater inclination towards self-compassion and understanding. Members of this group may be more

attuned to their own emotional needs and exhibit a supportive and nurturing attitude towards themselves. The difference in anxiety levels between the two groups suggests distinct emotional responses to stress or challenges. Group 1, with a lower anxiety score, may experience a more balanced and stable emotional state, while Group 2 may exhibit slightly elevated anxiety, possibly stemming from heightened self-awareness.

In summary, these findings illuminate the intricate interplay of self-esteem and auto-sympathy in shaping individuals' psychological landscapes. Group 1 leans towards a robust self-esteem, fostering a positive self-image, while Group 2 emphasizes auto-sympathy, reflecting a compassionate and understanding attitude towards oneself. Understanding these distinctions contributes to a deeper comprehension of the diverse ways individuals navigate their internal emotional landscapes.

In the culmination of our exploration into the intricate realms of self-perception, this study has unearthed valuable insights into the dynamics between self-esteem and auto-sympathy. The comparative analysis between Group 1 (self-esteem-focused) and Group 2 (auto-sympathy-emphasized) has provided a nuanced understanding of how individuals navigate their internal landscapes, shedding light on the multifaceted nature of self-awareness. Group 1 exhibited a robust global self-relationship and elevated self-esteem, indicative of a positive and confident self-perception. In contrast, Group 2 demonstrated higher levels of auto-sympathy, suggesting a compassionate and understanding attitude towards oneself.

The variations in high-low anxiety levels underscored diverse emotional responses to stress. Group 1, with lower anxiety, may experience a more balanced emotional state, while Group 2, with slightly higher anxiety, reflects heightened self-awareness.

The findings carry significant implications for personal development and psychological interventions. Acknowledging and fostering diverse aspects of self-awareness can contribute to tailored approaches in enhancing well-being. Integrating strategies that build both self-esteem and auto-sympathy may offer a comprehensive framework for promoting mental health.

This study contributes to the broader discourse on self-esteem and auto-sympathy by unveiling the interplay between these constructs. The nuanced understanding of their coexistence enriches existing literature and provides a foundation for future research exploring the intricacies of self-perception.

While this study provides valuable insights, certain limitations exist, such as the reliance on self-report measures. Future research could employ diverse methodologies and longitudinal designs to deepen our understanding of the dynamic nature of self-esteem and auto-sympathy over time.

As we conclude this journey into the psychological tapestry of self-esteem and auto-sympathy, we recognize the complexity of the human experience. The amalgamation of positive self-regard and self-compassion paints a richer portrait of individuals navigating the intricacies of their internal worlds. It is our hope that this study serves as a catalyst for continued exploration, fostering a deeper understanding of the factors shaping our perceptions of self and influencing emotional well-being.

REFERENCES

1. Кон И.С. В поисках себя. – М.: Высшая школа, 1984. – 151с.
2. Baumeister, R.F., Campbell, J.D., Krueger, J.I., & Vohs, K.D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44.
3. Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: W.H. Freeman.
4. Körner, A., Coroiu, A., Copeland, L., & Gomez-Garibello, C. (2015). The role of self-compassion in buffering symptoms of depression in the general population. *PloS one*, 10(10), e0136598.
5. Neff, K.D. (2003). Development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250.
6. Neff, K.D., Hsieh, Y.P., & Dejjitterat, K. (2005). Self-compassion, achievement goals, and coping with academic failure. *Self and Identity*, 4(3), 263-287.
7. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
8. Пантелеев С.Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система. – М.: Наука, 1991. – 108 с.
9. Столин В.В. Самосознание личности. М.: Наука, 1983. – 284 с.
10. Сопов В.Ф., Карпушина Л.В. Морфологический тест жизненных ценностей: Руководство по применению. Методическое пособие – Самара: Изд-во СаГА, 2001. – 46 с.
11. Шибутани Т. Социальная психология. – Ростов-на-Дону, 1998. – С. 206-215.

ӨОЖ 377.1

ҒТАМР 14.15.15

А.Б. Ахметалина¹, Ж.З. Жантасова*¹, А.Х. Чамакаева²

¹Сәрсен Аманжолов атындағы ШҚУ, Өскемен қ., Қазақстан

²«Қасым Қайсенов кентінің орта мектебі» КММ, ШҚО, Қазақстан

*e-mail: zheniskul_z@mail.ru

МЕКТЕП КОМАНДАСЫ: ТИІМДІ БАСҚАРУ ЖӘНЕ БІЛІМ САПАСЫ

Аңдатпа. Білімді тиімді және жылдам меңгеру мақсатында жаңа әдістер мен технологиялар енгізу жобалық жұмыс нәтижелері талқыланған. Зерттеу жұмысы мектепте білім берудің әлемдік трендтері шеңберінде «Ұжымдық процестер мен оқыту әдістері» тарауы бойынша жоспарланып орындалды. Зерттеу жұмысының мақсаты мектеп командасын тиімді басқару және білім сапасын арттыру бағытында жобалау жұмыс жүргізіп, үздіксіз даму ортасын қалыптастыру нәтижелерін талқылау болып келеді. Зерттеу негізінде алынған

өзін-өзі бағыттайтын білім алу SSDL моделі оқу процесінде тұлғаның мотивациясының өзгеруін көрсетеді және адамға бағытталған тәсілдемеге жатады. Жобалық жұмыс келесі әдістемелерді жүзеге асырды: жоба форматында ұйымдастырылған зерттеу, проблемаға негізделген оқыту, «төңкерілген» сынып, бірін-бірі оқыту, пәнаралық оқыту, әлеуметтік медиа арқылы оқыту. Жоба аясында «Менің атым...», «Шаңырақ», QR-код әдісі «Аустралиялық жауын» командалық жұмыстар ұйымдастыру әдістері пайдаланылды. Цифрлық Plickers, Тарсия, QR-код, World wall әдіс-тәсілдерді ұсынып, команда мүшелері сабақ барысында пайдаланды. Нәтижесінде оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы мен белсенділіктері артқаны тіркелді. Негізгі қолжеткізілген нәтижелер ұжымдық процестер ұйымдастырылып, оны тиімді басқару және сапалы білім ортасын дамыту әдістері мен механизмдері жүзеге асырылды. Командалық жұмыс және белсенді оқыту әдістерін қолдану негізінде сапалы білім көрсеткіштері алынды.

Түйін сөздер: жобалық жұмыс, ұжымдық процестер, SSDL моделі, оқытудың белсенді әдістері, үздіксіз даму ортасы.

А.Б. Ахметалина¹, Ж.З. Жантасова*¹, А.Х. Чамакаева²

¹ВКУ имени Сарсена Аманжолова, г. Усть-Каменогорск, Казахстан

²КГУ «СШ поселка Касыма Кайсенова», ВКО, Казахстан

*e-mail: zheniskul_z@mail.ru

ШКОЛЬНАЯ КОМАНДА: ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ И КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной работе обсуждены результаты проектной работы по внедрению новых методов и технологий эффективного и быстрого освоения новых знаний. Исследования проводились в рамках мирового тренда образования «Организационные процессы и методы обучения». Целью данного этапа исследования является обсуждение результатов формирования непрерывной среды развития на основе проектной деятельности по эффективному управлению командой школы и повышению качества образования. В основе исследования рассмотрена модель самообучения SSDL, направленная на изменение мотивации личности и личностноориентированную концепцию. В процессе проектной работы реализованы следующие методы обучения: проектное исследование, «перевернутый» класс, взаимообучение, межпредметное обучение, через социальные медиа. В рамках проекта применены методы командной работы «Мое имя...», «Семья», QR-код, «Австралийский дождь», цифровые технологии Plickers, Тарсия, QR-код, World wall. Экспериментальные работы показали положительную динамику мотивации и активности обучающихся. Основные достигнутые результаты связаны с реализацией организационных процессов, оптимального управления процессами, методов и механизмов развития эффективной образовательной

среды. Получены качественные показатели командной работы и активных методов обучения.

Ключевые слова: проектная работа, организационные процессы, модель SSDL, активные методы обучения, непрерывная среда развития.

A.B. Akhmetalina¹, Zh.Z. Zhantassova*¹, A.H. Chamakayeva²

¹East Kazakhstan University named Sarsen Amanzholov,
Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

²MSO «School of the village of Kasym Kaysenova»,
East Kazakhstan Region, Kazakhstan

*e-mail: zheniskul_z@mail.ru

SCHOOL TEAM: EFFECTIVE MANAGEMENT AND QUALITY OF EDUCATION

Abstract. This paper discusses results of project activity for the effective and rapid development of new knowledge. The research was carried out within the framework of the global educational trend “Organizational processes and teaching methods”. The purpose of this stage of the study is to discuss the results of creating a continuous development environment based on project activities for effective management of the school team and improving the quality of education. The study is based on the SSDL-Staged Self-Directed Learning Model, aimed at changing individual motivation and the person-oriented concept. In the process of project work, the following teaching methods were implemented: project research, flipped classroom, peer learning, interdisciplinary learning, through social media. Within the framework of the project, teamwork methods “My name...”, “Family”, QR code, “Australian rain”, digital technologies Plickers, Tarsia, QR code, World wall were used. Experimental work showed positive dynamics of motivation and activity of learners. The main results achieved are related to the implementation of organizational processes, optimal process management, methods and mechanisms for the development of an effective educational environment. Results have been achieved on teamwork and active learning methods.

Key words: project work, organizational processes, SSDL model, active teaching methods, continuous development environment.

КІРІСПЕ. Бүгінгі таңда мектептер жылдам өзгеріп отыратын ортаның талаптарына жауап беру үшін білімді, тиімді және жылдам меңгеру мақсатында жаңа әдістер мен технологиялар енгізу қажеттілігі айқын. Мектеп «білім алушы ұйым» ретінде өзгермелі сыртқы ортамен жұмыс істеуге, ұйымдық өзгерістер мен инновацияларға қолдау көрсетуге, яғни білім алушылардың оқу нәтижелерін және басқа да маңызды нәтижелерді дамытатын білім беру ұйымы болып табылады. Білім алушы ұйым – ол білімді құру, алу және беру дағдылары қалыптасқан, сонымен қатар жаңа білім мен идеялар үшін өзінің қалыпты жағдайын өзгертуге дайын ұйым болуы тиіс.

Зерттеу жұмысының мақсаты мектеп командасын тиімді басқару және білім сапасын арттыру бағытында жобалау жұмыс жүргізіп, үздіксіз даму ортасын қалыптастыру нәтижелерін талқылау болып келеді.

Зерттеу гипотезасы: тиімсіз коммуникациядан тиімді коммуникацияға көшу, оқу мен оқытуда белсенді әдістерді тиімді қолдану негізінде білім алушылардың функционалдық сауаттылық дағдылары күшейе түседі.

Жобалық жұмысының нәтижелеріне қол жеткізу және гипотезаның шынайылығын тексеру мақсатында келесі *міндеттер* белгіленді:

- «Мектеп командасы: тиімді басқару және білім сапасы» курсына белсенді қатысып, тәжірибелермен танысу;

- мектеп білім беру ортасында команда құрып, эксперименталдық жұмыстар ұйымдастыру;

- білім алушыға бағытталған оқу жобасының нәтижелерін талдау;

- алынған нәтижелерді сыртқы білім беру ортасында талқылау, оқыту жүйесіне ықпал ету;

- үздіксіз даму ортасының болашақ жоспарын белгілеу.

Зерттеу жұмысы мектепте білім берудің әлемдік трендтері шеңберінде «Ұжымдық процестер мен оқыту әдістері» тарауы бойынша жоспарланып орындалды.

Зерттеу жұмысы бойынша *күтілетін нәтижелер*:

- 1) мектеп білім беру ортасында ұжымдық процестерді ұйымдастырудың параметрлері;

- 2) ұжымды тиімді басқару және сапалы білім ортасын дамыту әдістері мен механизмдері;

- 3) командалық жұмыс және белсенді оқыту әдістерін қолдану негізінде сапалы білім көрсеткіштері.

ӘДЕБИЕТТЕРГЕ ШОЛУ. Білім алушы ұйым бірқалыпты тұрмауы тиіс, ол жергілікті және одан ауқымды ортадағы өзгерістерге сәйкес әрекет етуі және соған сәйкес бейімделуі тиіс. Келесі авторлар [1-2] білім алушы ұйымға айнала алатын ұйымдарды сипаттайды. Білім алушы ұжым іс әрекеттерінің мазмұнын критерийлерге сәйкестендіреді. Мектеп командасының мақсаты: белгілі бір мақсатқа жету жолында қатысушылардың топта жұмыс істеу дағдыларын, заман талабына сай цифрлық IT құзыреттіліктерін, көшбасшылық және бәсекелестік, білім алушылар мен мұғалімдер арасындағы біртұтас ұжымдық қабілеттерді дамыту [7]. Түрлі зерттеулер мен нақты практиканы талдау мектеп басшыларының білім беру процесіндегі өзгерісті жалғыз өзі жасай алмайтындығын көрсетті [3]. Білім беру сапасын жақсартуда дәстүрлі көзқарас бойынша жас мамандарға жеке тәлімгерлік тиімді болып табылады, дегенмен де білім сапасын арттыруда мұғалімдердің құзыреттіліктерін дамыта отырып білім алушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттыруға болатынын мектеп командасы жұмысының нәтижесі көрсетіп отыр [12].

Оқытуды дараландыру негізінде қандай әдіс-тәсілдер жатыр, қандай қағидалар сақталуға тиісті туралы келесі авторлар өз нәтижелерімен бөліседі [1-4]. Герчиков В.И. команда мүшелерін ынталандыруда тұлға типологиясына

сәйкес бағалау тест тапсырмалары бойынша нәтижелерімен бөліседі [9]. Мектеп командасын тиімді басқару үшін әртүрлі ынталандыру типтері бар педагогтердің еңбектегі іс-қимылының ерекшеліктері туралы білу қажет, бұл олардың жұмысын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл үшін ынталандыру типі әртүрлі адамдардың еңбектегі іс-әрекетінің ерекшеліктерін көрсететін В.И. Герчиковтың еңбек ынталандыруының моделін басшылыққа ала алады [5-6].

ЗЕРТТЕУ КЕЗЕҢДЕРІ МЕН ӘДІСТЕМЕЛЕР. Мектеп білім алушы ұйым ретінде дамуы үшін келесідей сұрақтарға жауап беруі керек:

- Білім алушы ұйым ретінде мектептің сипаттамалары қандай?
- Мектеп білім алушы ұйымға қалай айнала алады?

Мектеп командасын құруда төрт негізгі кезеңді ескеру керек.

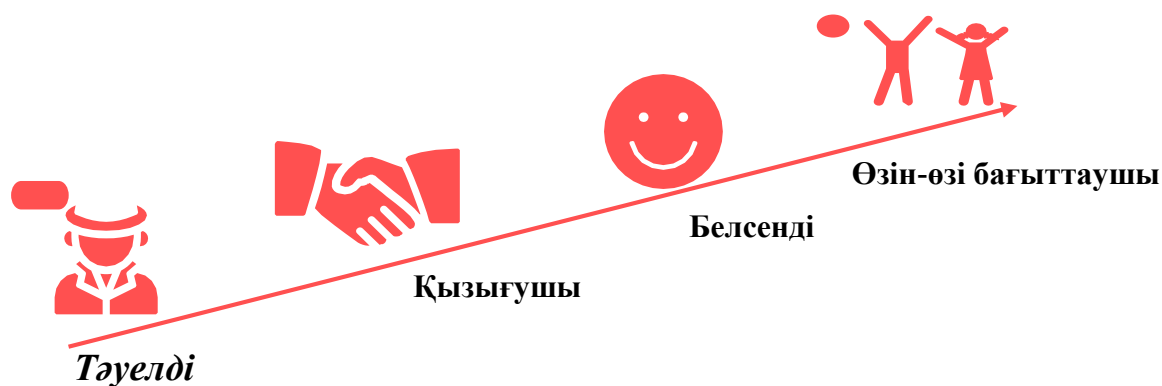
Бірінші кезеңде команданың рөлі мен мақсатын анықтап алу керек.

Екінші кезеңде команданың жалпы атқаратын қызметін, жұмыс ауқымын анықтап алу қажет. «Мектептегі оқытуды жетілдіру мақсатында мектеп командасы өз жұмысын қалай ұйымдастырмақ?» деген сұрақтарды қарастырып алған жөн.

Үшінші кезең – мектеп командасының жұмысын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін құрылымдар мен құралдарды анықтап алу керек. «Командалық жұмысқа қанша уақыт белгіленген? Команда мүшелерінің өкілеттік мерзімі қандай? Команда өз жұмысын аяқтағанда қандай нәтижелерге қол жеткізбек?» деген сияқты сұрақтарға жауап іздеу керек.

Төртінші кезең – мектеп командасының мүшелерін анықтау. Осы педагогика саласындағы жұмыс тәжірибесі тұрғысынан сипаттамалардың қандай оңтайлы үйлесімдері бар, жалпы қатысушы мұғалімдердің біліктілік санаттары қандай?» деген көптеген сұрақтар қарастырылуы керек. Осы сияқты түрлі сипаттамалар команданың қалыптан тыс және объективті ойлануына көмектеседі.

Командалық оқуда өзін-өзі ұйымдастыруды қалай дамытуға болады? Gerald Grow ұсынып отырған өзін-өзі бағыттайтын білім алу SSDL (Staged Self-Directed Learning Model) моделі [1] оқу процесінде тұлғаның мотивациясының өзгеруін көрсетеді және адамға бағытталған тәсілдемеге жатады (1-сурет).

1-сурет. SSDL моделі

Өзін-өзі бағыттайтын оқу – бұл адамның өз қалауымен саналы түрде әрекет жасау процесі, ол нені және қалай үйренгісі келетінін түсінеді, өзін-өзі

ұйымдастырады. Бұл модельге сәйкес, әр адам өзінің дамуында «тәуелдіден» «өзін-өзі бағыттаушыға» дейінгі 4 сатыдан өтеді. Осы кезеңдерден өту және оқу процесінде жауапкершілік дәрежесін дамыту туралы 1-кестеде ұсынылады.

SSDL моделі негізінде тиімді іске асыру механизмдерін атап өтсек, келесілер:

- бірін-бірі оқыту (Peer Learning);
- әлеуметтік медиа арқылы оқыту;
- проблемаға негізделген оқыту;
- мұғалім фасилитатор ретінде (Edutainer);
- төңкерілген сынып;
- пәнаралық оқу.

1-кесте – Оқу процесіндегі SSDL моделін қолдану сатылары

Саты-сы	Білім алушы	Оқытушы	Мотивациялық стратегия
1-саты	Тәуелді	Эксперт	- Командалық оқудағы құндылықтарды негіздеу: сауалнама; эссе; эталон/кейс; біріншіден, құндылықты анықтау. - Командалық білім алу жолдарын түсіндіру және нақты нұсқаулар беру: кіріспе семинар/вебинар; білім алушының оқу картасы (Student Journey Map-оқу міндеттерінің қадамдық алгоритмі); навигатор; оқыту скринкасттары. - Команданың дамуы үшін педагогтердің арасында рөлдерді бөлу: кім және ол қашан әріптестерін баулиды, кәсіби қолдау көрсетеді.
2-саты	Қызығушы	Мотиватор	Оқу шарттарын қалыптастыру: - педагогтер командалық оқудың мақсатын тұжырымдайды; осы мақсатқа жету жолын анықтайды, мысалы педагогтердің өзара үйретіп, бірін-бірі баулуға қалай қатысатынын анықтайды. Кері байланыс және қолдау көрсету: педагогтерді осы кезеңде командалық оқытуға қатысуға ынталандырудың ерекшеліктері. Әлеуметтік дәлелдеме. «Барлығы жасағанды мен де істей аламын»; чатта белсенділік көрсету; рейтингтер; тәлімгерлік. Әлеуметтік міндеттеме. педагог өзіне жауапкершілік алады; Peer-to-peer (бір-бірін оқыту/тексеру); командалық жұмыс тапсырмалары.
3-саты	Белсенді	Фасилитатор	- Білімі мен тәжірибесін бөлісу мақсатында педагогтердің бірін-бірі оқыту/баулу, тәлімгерлік

			жасаудағы бастамалары, оқушылармен нәтижелі жұмысын ұйымдастыру және сабақ берудегі озық тәжірибесін зерделеу мақсатында мұғалімдердің бір-бірінің сабағына қатысуы; - Командалық оқудан алған білімін практикаға өз бетінше бейімдеу: ынталандырушы кері байланыс; қосымша материалдар ұсыну. - Жауапкершілікті басқаларға арту.
4-саты	Өзін-өзі бағыттаушы	Делегатор	Оқудан кейін даму бағытын анықтау: мұнда «мен оқушымын, мені әлі де үйретеді» күйінен «мен білім алушы және тәлімгермін, менің мол тәжірибем бар және онымен бөлісе аламын» деген күйге өту маңызды. Бағалау және рефлексия құралдары: ілгерілеуді бағалауға көмектесетін құралдарды беру. Рефлексия арқылы немесе сыртқы кері байланыс арқылы: рефлексия сауалнамалары; дейін/кейін нәтижелерді көрнекі түрде дәлелдеу; мақтау қағазы, алғыс хат т.с.с.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУЛАР. Зерттеуші команда мүшелері, Шығыс Қазақстан облысы Ұлан ауданы «Қасым Қайсенов кентінің орта мектебі» КММ басшылығы мен мектеп директорының орынбасарларының қолдауымен жоба іске асырылуда. Жобалық жұмыс бағытында магистрлік диссертация тақырыбы бекітіліп, зерттеулер тереңдей түсті. Жобаның жұмысын жоспарлау мақсатында бір сынып оқушылары таңдалып алынды. Зерттеуге таңдап алынған сыныпқа беретін барлық пән мұғалімдері мектеп командасының мүшелігіне кірді. Осы себептен, сыныптағы жалпы жағдайды зерттеу мақсатында ата-аналар мен білім алушылардан және пән мұғалімдерінен сауалнамалар алынды. Ата-аналардан жалпы балаларының сабаққа деген қызығушылықтары, жанұя жағдайы, үйдегі білім алуға деген мүмкіншілік жағдайы және т.с.с сұрақтар қарастырылды. Ал білім алушылардан қай пәнге деген қызығушылықтарының жоғарылығы, қай пәннің қызықты өтуі, сыныптастарымен қарым-қатынастары туралы сұрақтар алынды. Пән мұғалімдерінен жалпы сабақ беруде қандай қиыншылықтарды кездестіріп жатыр, оларды шешу жолында қандай көмектер қажет, әріптестерінен қандай қолдаулар қажет екендігі сұралды. Үш жақты сауалнама нәтижесі барлық мәселелерді айқын ашып берді. Білім алушылардың сабаққа деген қызығушылықтарының төмендігі, сабақтардың қызықты өтпеуі, заманауи әдіс-тәсілдердің, цифрлық платформалардың тиімді пайдаланылмауы сияқты мәселелер байқалды. Ол үшін сабақтар қызықты өту керек, ал сабақтар қызықты өту үшін білім беруді цифрландыру керек деген тұжырымға келдік.

Білім алушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттыру үшін сабақтар заманауи түрде, инновациялық жаңаша әдіс-тәсілдер арқылы, цифрлық платформаларды тиімді пайдалану арқылы өтсе, білім алушылардың сабаққа

деген қызығушылықтары артса, бұл үдеріс білім сапасының көтерілуіне әсер ететінін байқадық. Ал сабақтар қызықты өту үшін мұғалімдердің цифрлық құзыреттіліктерін дамыту керектігі байқалды. Осы сәтте мектеп командасы мүшелері арасында бір-бірін оқыту жүйеге қойылды. Өртүрлі шеберлік сыныптар, коучингтер, тренингтер, тимбилдингтер т.б. ұйымдастырылды. Команда мүшелері өз іс-тәжірибелерімен бөлісе отырып, бір-бірінен қазіргі заман трендтеріндегі цифрлық платформаларды үйрене бастады.

Ең алдымен, жоба мақсаттарын түсіндіру, мектеп командасын таңдау, педагогтер мен оқушылардан оқу мен оқытуда белсенді әдістердің қолданылу деңгейі туралы сауалнамалар алынды. Жобаны іске асыру кезеңінде «Әлемдік трендтер», «Командадағы рөлдер», «Тиімді коммуникация» тақырыптарында коучингтер, «Ықшам сабақ», «Цифрлық платформалар» тақырыптарында шеберлік сағаттар ұйымдастырылды, кинометафора әдісі бойынша «Конформизм» тақырыбында кәсіби сұхбат өткізілді. Жобаны дәстүрге айналдыру үшін 5-9 сыныптар арасында бастауыш сынып пен орта буын арасындағы білім сапасының көрсеткіштерінің алшақтығына байланысты білім беру практикасында белсенді әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдану, желілік қоғамдастықта тарату. Курс жобасы аясында үйренген «Менің атым...», «Шаңырақ», QR-код әдісі «Аустралиялық жауын» әдістері командамен жұмыстарда пайдаланылды. Команда мұғалімдерге осы әдістерді және басқа да цифрлық Plickers, Тарсия, QR-код, World wall әдіс-тәсілдерді ұсынып, команда мүшелері сабақ барысында пайдаланды.

«Мектепте тиімді басқару мен білім сапасын арттыру мақсатында қолданылатын әдіс-тәсілдер (жаратылыстану-математика бағыты)» тақырыбы аясында зерттеу жобасы жалғасып келеді. Жоба аясында жас мамандарға қолдау көрсету, тәлімгерлік жұмыстар да жалғасын табуда. Және болашақта да осы зерттеу жоба нәтижесі бойынша талдаулар жасалып, болашаққа жұмыстар жоспарланып отырады [13].

Биылғы 2023-2024 оқу жылында жоғарыда көрсетілген мектеп бойынша үш шығармашылық топтар жұмыс жасайды. Жоғарыда жасалған жұмыс тиімділігі, нәтижелілігі SSDL моделін тәжірибеге енгізу, жүзеге асыру механизмдерін іс жүзінде орындап, біртұтас нәтижелер алуға мүмкіндік берді [11]. 2023 ж. 24 қарашасы күні мектеп директорының орынбасары, информатика мұғалімі А.Б.Ахметалина С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінде ұйымдастырылған «ІТ-білім берудің өзекті мәселелері» атты семинарда баяндама жасап, зерттеуші тобының жұмыс нәтижелері талқыланды, қолданылған модельдер мен әдістерге семинарға қатысушылар қызығушылық танытты.

Сертификатталған мұғалімдер бастамасымен атқарылған жоба негізінде бақылау сыныбында білім сапасы 3-тоқсанда 79,96%, 4-тоқсанда 81,83% көрсетіп, яғни жалпы алғанда 1,87% өсуді көрсетті. Жалпы мектеп ішінде басқа да әріптестерге оқу-әдістемелік көмектер көрсетіліп отырады. Мектеп білім беру ортасында ұжымдық ұйымдастырудың параметрлері біршама жоғарылады. Пәндер бойынша нәтижелер төмендегі кестеде берілді [10].

Пәні	2022-2023 3-тоқсан	2022-2023 4-тоқсан	Динамика
Математика	71,9	75,3	+3,4
Қазақ тілі	77,8	79,9	+2,1
Қазақ әдебиеті	79	80,4	+1,4
Орыс тілі	81,7	83,3	+1,6
Орыс әдебиеті	84,7	85,8	+1,1
География	85,3	87,6	+2,3
Биология	85	86	+1
Физика	62	65	+3
Химия	69,3	70,5	+1,2
Ағылшын тілі	80,8	82,3	+1,5
Қазақстан тарихы	82,9	84,9	+2
Дүниежүзі тарихы	83	85,3	+2,3
Информатика	96,2	97,5	+1,3
Жалпы білім сапасы	79,96	81,83	+1,87

ҚОРЫТЫНДЫ. Нәтижелі тәжірибе нәтижелі мектептің кепілі екенін тоқсан соңындағы нәтижелер көрсетті. Командадағы кәсіби қолдау, іс-тәжірибедегі зерттеу, жас мамандармен жұмыс, мектепшілік бақылау, іс-тәжірибе алмастыру, кәсіби қоғамдастықта жұмыс жасау жобаның оқу жетістігіне ықпалы зор болды. «Мектеп командасы: тиімді басқару мен білім сапасы» курсы бітірген үш мұғалімдер сертификаттарын алды. Жоба жұмысы жалғасуда және алдағы қадамдар белгіленді. Олардың қатарында бастауыш сынып пен орта буын арасындағы білім сапасының көрсеткіштерінің алшақтығына байланысты білім беру практикасында белсенді әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдана отырып, білім алушылардың сабаққа қызығушылықтарын арттыру. Желілік қоғамдастықта команданың тәжірибесін жоғарғы буын мен бастауыш сыныптарға тарату. Белсенді әдіс-тәсілдерді қолданудың тиімділігін түсіндіре отырып, жеке командалар құру, команда құрамын кеңейту. Серіктес мектептер арасында команда мүшелерінің озық тәжірибелерін жетекші мектеп ретінде 5 серіктес мектептерге, жас мамандар арасында тәжірибе тарату. Аймақтық, облыстық, республикалық конференцияларда команда мүшелерінің тәжірибелерімен бөлісу. Тәжірибе алмастыра отырып, оқыту жүйесіне ықпал ету.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Gerald Grow. Teaching Learners to be Self-Directed. – URL: <http://acmd615.pbworks.com/f/Grow.html>
2. Tibor Baráth. Learning organization as a tool for better and more effective schools / 6th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics

(АНФЕ 2015) and the Affiliated Conferences, АНФЕ 2015 – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978915003315>

3. Халықова К.З. Қазіргі білім беру трендтері / К.З. Халықова, Г.А. Абдулқәрімова. – Алматы: «Bilim Media Group» ЖШС, 2017. – 326 б.

4. Barbara Bray, Kathleen McClaskey A step-by-step guide to personalize learning. 12 Learning & Leading with Technology. 2013 – URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1015153.pdf>

5. Герчиков В.И. Как управлять персоналом с учётом типологии мотивации. – URL: <https://www.hr-director.ru/article/67504-gerchikov-motivatsiya-personala-19-m11>

6. Типологическая модель мотивации В.И. Герчикова (В.И. Герчиковтің мотивацияның типологиялық моделі) – URL: <https://tmconsult.ru/faq/tipologicheskaya-model-motivatsii-v-i-gerchikova.php>

7. Апелло Ю. Agile-менеджмент: Лидерство и управление командами. (Юрген Апелло; ағылшынға аударма) / Ю. Апелло. – М.: Альпина Паблишер, 2018. – 534 с.

8. Двухфакторная модель Герцберга (Герцбергтің екіфакторлық моделі) – URL: <https://hrhelpline.ru/modeli-motivatsii-na-paltsah-dvuhfaktornaya-model-gerstberga>

9. Как стимулировать сотрудников с разными типами мотивации? Типы мотивации по Герчикову (Мотивациясы әр түрлі қызметкерлерді қалай ынталандыруға болады? Герчиков бойынша мотивация типтері) – URL: <https://hrtime.ru/material/kak-stimulirovat-sotrudnikov-s-raznymi-tipami-motivatsii-tipu-motivats-15084>

10. Педагогический мониторинг качества образовательного процесса (Білім беру үдерісі сапасының педагогикалық мониторингі) – URL: <https://edu.mcfr.kz/article/1017-monitoring-kachestva-obrazovaniya?token=351ba14c-bcaa-11a0-897d2d01cf0a2c1a&ttl=7776000&ustp=W>

11. What Do We Mean by a Quality Education? (Біз сапалы білім деп нені түсінеміз) – URL: <https://palnetwork.org/what-do-we-mean-by-a-quality-education/>

12. Аветова Т.Ю. Школьные команды – инновации, творчество, качество (Мектеп командалары – инновациялар, шығармашылық, сапа). Методическое пособие по материалам международных проектов. – СПб.: издательство «Скифия-принт», 2020. – 152 с.

13. Богомолова И.С., Гриненко С.В., Едалова Е.С., Задорожная Е.К., Развадовская Ю.В., Седова Т.В., Федотова А.Ю., Ханина А.В., Шевченко И.К. // Проектный менеджмент в инновационной деятельности (Инновациялық қызметтегі жоба менеджменті) – URL: http://www.aup.ru/books/m1518/3_6.htm

14. Весманов С.В., Весманов Д.С. Методы и инструменты проектного менеджмента в управлении образовательными системами (Білім беру жүйелерін басқарудағы жоба менеджментінің әдістері мен құралдары // Вестник Московской государственной академии делового администрирования. – №6(18).

REFERENCES

1. Gerald Grow. Teaching Learners to be Self-Directed. – URL: <http://acmd615.pbworks.com/f/Grow.html>
2. Tibor Baráth. Learning organization as a tool for better and more effective schools / 6th International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics (AHFE 2015) and the Affiliated Conferences, AHFE 2015 – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351978915003315>
3. Halykova K.Z., Abdulkərimova G.A. «Kazirgi bilim beru trendteri» – Almaty: «Bilim Media Group» ZSHS, 2017 zhyl — 326b.
4. Barbara Bray, Kathleen McClaskey A step-by-step guide to personalize learning. 12 Learning & Leading with Technology. 2013 – URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1015153.pdf>
5. Gerchikov V.I. Kak upravlyat' personalom s uchyotom tipologii motivacii. – URL: <https://www.hr-director.ru/article/67504-gerchikov-motivatsiya-personala-19-m11>
6. Tipologicheskaya model' motivacii V.I.Gerchikova (V. I. Gerchikovtiń motivaciyanyń tipologiyalyq modeli) – URL: <https://tmconsult.ru/faq/tipologicheskaya-model-motivatsii-v-i-gerchikova.php>
7. Apello YU. Agile-menedzhment: Liderstvo i upravlenie komandami. /YUrgen Appelo; arylshynna audarma – M.:Al'pina Pablisher, 2018. – 534 b.
8. Dvuhfaktornaya model' Gercberga (Gercbergtiń ekifaktorlyq modeli) – URL: <https://hrhelpline.ru/modeli-motivatsii-na-paltsah-dvuhfaktornaya-model-gertsberga>
9. Kak stimulirovat' sotrudnikov s raznymi tipami motivacii? Tipy motivacii po Gerchikovu (Motivaciyaşy ər tırlı kызmetkerlerdi kalaj yntalandyruға bolady? Gerchikov bojynsha motivaciya tipteri) – URL: <https://hrtime.ru/material/kak-stimulirovat-sotrudnikov-s-raznymi-tipami-motivatsii-tipy-motivats-15084>
10. Pedagogicheskij monitoring kachestva obrazovatel'nogo processa (Bilim beru yderisi sapasynyń pedagogikalıq monitoringi) – URL: <https://edu.mcfr.kz/article/1017-monitoring-kachestva-obrazovaniya?token=351ba14c-bcaa-11a0-897d2d01cf0a2c1a&ttl=7776000&ustp=W>
11. What Do We Mean by a Quality Education? (Biz sapaly bilim dep neni tysinemiz)/ – URL: <https://palnetwork.org/what-do-we-mean-by-a-quality-education/>
12. Avetova T.YU. SHkol'nye komandy – innovacii, tvorchestvo, kachestvo (Mektep komandalary – innovaciylar, shyřarmashylyq, sapa). Metodicheskoe posobie po materialam mezhdunarodnyh proektov. — SPb.: izdatel'stvo «Skifiya-print», 2020. — 152 s.
13. Bogomolova I.S., Grinenko S.V., Edalova E.S., Zadorozhnyaya E.K., Razvadovskaya YU.V., Sedova T.V., Fedotova A.YU., Hanina A.V., Shevchenko I.K.. // Proektnyj menedzhment v innovacionnoj deyatelnosti (Innovaciyaıyq kызmettegi zhoba menedzhmenti) /– URL: http://www.aup.ru/books/m1518/3_6.htm
14. Vesmanov S.V., Vesmanov D. S. Metody i instrumenty proektnogo menedzhmenta v upravlenii obrazovatel'nymi sistemami (Bilim beru zhyjelerin baskarudary zhoba menedzhmentiniń ădisteri men kыraldary // Vestnik Moskovskoj gosudarstvennoj akademii delovogo administrirovaniya. №6(18).

Г.К. Килыбаева¹, Р.К. Бекмаганбетова², Тулин Гулер Йилдиз³

¹Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Өскемен қ., Қазақстан

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

³Хаджеттепе университеті, Анкара, Түркия
e-mail: eraly.balym@mail.ru

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНДЕГІ АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа: Бұл мақалада ата-аналардың оқу-тәрбие процесінің қатысушылары ретіндегі белсенділігін арттыруға қажетті мектепке дейінгі мекемедегі ата-аналармен өзара іс-қимылдың өзекті нысандары мен әдістері талқыланады. Балабақша балаларына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің мақсаттарына негізгі бағыттарын анықтау негізгі мақсаты болып көрсетілген. Зерттеудің өзіндік ерекшелігі, мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының негізгі шарты педагогикалық ұжымның тәрбиеленушілердің отбасымен өзара әрекеттесуі мақсатында мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының принциптерінің бірі отбасымен серіктестік принципі болып табылады. Балалардың бейімделу кезеңінің сәтті өту дәрежесін, олардың үйдегі мінез-құлық ерекшеліктерін және оқу жүктемесінің өзгеруіне балалардың отбасыларына кеңес берудің өзекті мәселелері және балаларды оқыту, тәрбиелеу және тұлғалық дамыту, өзекті психологиялық-педагогикалық мәселелерді шешуге бағытталған және балалардың дамуы мен білім алуына қолайлы жағдайлар жасау үшін қажетті ата-аналардың құзыреттілігін арттыруға ықпал ететін әдістер зерттеудің құндылығы болып табылады.

Түйін сөздер: педагогикалық технологиялар, мектепке дейінгі жас, ата-анамен жұмыс, оқу-тәрбие процесі, балабақша.

Г.К. Килыбаева¹, Р.К. Бекмаганбетова², Тулин Гулер Йилдиз³

¹Восточно-Казахстанский университет имени Сарсена Аманжолова,
Усть-Каменогорск, Казахстан

²Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан.

³Университет Хаджеттепе, Анкара, Турция
e-mail: eraly.balym@mail.ru

МЕТОДЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С РОДИТЕЛЯМИ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются актуальные формы и методы взаимодействия с родителями в дошкольных учреждениях, которые

необходимы для повышения активности родителей как участников образовательного процесса. Основная цель психолого-педагогического сопровождения детей дошкольного возраста заключается в определении основных направлений. Оригинальность исследования заключается в том, что основным условием государственного образовательного стандарта дошкольного образования является принцип партнерства с семьей, один из принципов государственного образовательного стандарта дошкольного образования в целях взаимодействия педагогического коллектива с семьями детей. Степень успешности адаптационного периода детей, особенности их поведения дома, актуальные проблемы консультирования детских семей по изменению учебной нагрузки, а также обучения, воспитания и личностного развития детей, направленные на решение актуальных психолого-педагогических задач и необходимо создать благоприятные условия для развития и обучения детей. Ценность исследования заключается в методах, способствующих повышению компетентности родителей.

Ключевые слова: педагогические технологии, дошкольный возраст, работа с родителями, учебно-воспитательный процесс, детский сад.

G.K. Kilybayeva¹, R.K. Bekmaganbetova², Tulin Guler Yildiz³

¹EKU named after S.Amanzholov, Oskemen, Kazakhstan

²Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

³Hacettepe University, Ankara

METHODS OF INTERACTION WITH PARENTS IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract: This article discusses the current forms and methods of interaction with parents in preschool institutions, which are necessary to increase the activity of parents as participants in the educational process. The main goal of psychological and pedagogical support for preschool children is to determine the main directions. The originality of the study lies in the fact that the main condition for the state educational standard of preschool education is the principle of partnership with the family, one of the principles of the state educational standard of preschool education for the purpose of interaction between the teaching staff and the family of children. The degree of success of the adaptation period of children, the peculiarities of their behavior at home, the current problems of counseling children's families on changing the teaching load, as well as the education, upbringing and personal development of children, aimed at solving urgent psychological and pedagogical problems, and it is necessary to create favorable conditions for the development and education of children. The value of the research lies in the methods that contribute to increasing the competence of parents.

Keywords: pedagogical technologies, preschool age, work with parents, educational process, kindergarten.

КІРІСПЕ

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі ата-аналармен өзара әрекеттесу мәселелері ерекше өзекті болып табылады, өйткені олар ата-аналармен жұмыстың заманауи түрлерін пайдалана отырып, отбасы мен балабақшаны біртұтас тәрбие кеңістігіне біріктіруге бағытталған. Отбасы тәрбиесінің басымдылығын тану отбасы мен білім беру мекемелері арасындағы басқа да қарым-қатынастарды, атап айтқанда, ынтымақтастықты, өзара әрекеттестік пен сенімділікті қажет ететініне ерекше назар аударылады.

Кез келген мектепке дейінгі білім беру мекемесінің жұмысындағы ең бастысы – оқушылардың физикалық және психикалық денсаулығын сақтау және нығайту, олардың шығармашылық және интеллектуалды даму, жеке және үйлесімді өсу үшін жағдайларды қамтамасыз ету.

ӘДІСНАМА

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие процесінің жоғары тиімділігіне қол жеткізу үшін оқушылардың ата-аналарымен жұмыс жүргізеді. Ата-аналар-бұл сөзді ең болмағанда қаншалықты бейімдеуге болады, мектепке дейінгі білім беру мекемесі мен отбасы арасындағы қарым-қатынасты жақсарту үшін жеміс беретін тиімді. Осыған байланысты мектепке дейінгі білім беру мекемесінің отбасымен жұмыс жасаудағы ұстанымы да өзгеруде.

Ата-аналармен жұмыс – тәрбиешіні сақтауға бағытталған жұмысының маңызды аспектілерінің бірі психикалық денсаулық ересектер ықпалының жүйелілігін қамтамасыз ететін баланың айналасында жалпы білім беру «өрісін» қалыптастыру арқылы балалар жүреді.

Мектепке дейінгі мекемеде тәрбиешінің тәрбиеленушілердің ата-аналарымен жүргізетін жұмысының ерекшелігі:

- ата-аналардың көпшілігінің білім деңгейінің жоғарылығы және жоғары әлеуметтік мәртебесі;
- балалардың ата-аналарын жұмыспен қамтудың жоғары деңгейі;
- қазіргі кезеңдегі мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие процесінің сапасына қойылатын жоғары үміт.

Осыған байланысты ата-аналармен қарым-қатынасты тәрбиеші келесі принциптерге сәйкес құрады:

- жоғары кәсібилік;
- ата-аналар мен олардың балаларына мейірімділік пен құрмет көрсету;
- барынша құпиялылық пен эмоционалдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету;
- мектепке дейінгі тәрбиешінің ашықтығы мен сәйкестігі;
- ата-аналарды тәрбиешімен өзара әрекеттесуге ынталандырудың әртүрлі жолдары;
- оқу-тәрбие процесінің барлық қатысушыларымен жүргізілетін жұмыстың өзектілігінде, жүйелілігінде және барлық деңгейдегі ата-аналармен ынтымақтастықта көрінетін жұмыстағы жүйелілік мектепке дейінгі тәрбие мен балалар;
- өзара әрекеттесудің белсенді әдістерінің басымдығы: пікірталас, дөңгелек үстелдер, рөлдік және іскерлік ойындар, тренинг элементтері бар

сабақтар, психотерапиялық әдістерді қолдану (релаксация, визуализация, арт-терапия элементтері, ертегі терапиясы және т.б.) [2].

Балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің мақсаттарына жету үшін келесі бағыттар бойынша жұмыстар жүргізіледі:

1. Бөбекжай және кіші балабақша топтарындағы балалардың бейімделу кезеңінің сәтті өту дәрежесін, олардың үйдегі мінез-құлық ерекшеліктерін және оқу жүктемесінің өзгеруіне реакциясын бағалау мақсатында ата-аналарға сұрақ қою; ата-аналардың білім сапасына қанағаттануын бақылау процесі, соның ішінде балабақшаның оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру бойынша әкімшілік пен бүкіл педагогикалық ұжымның тілектерін жинақтау.

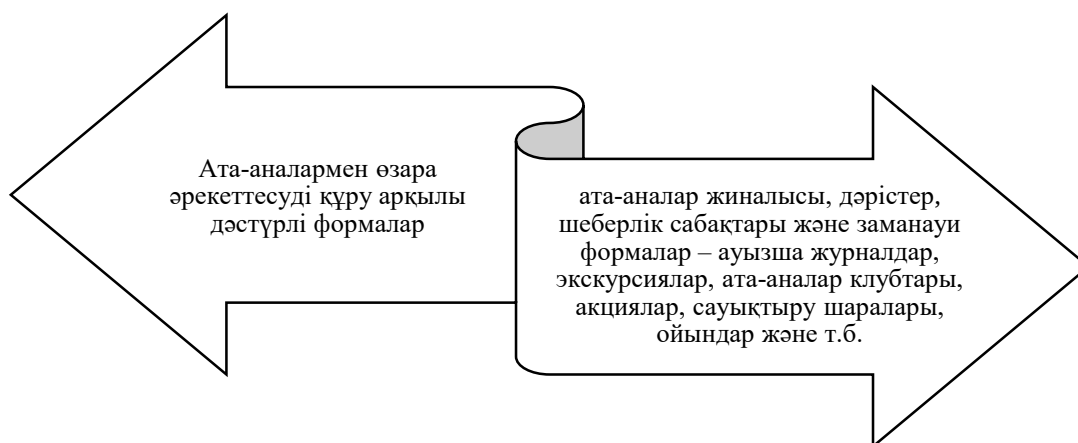
2. Балалардың отбасыларына кеңес берудің өзекті мәселелері балаларды оқыту, тәрбиелеу және тұлғалық дамыту болып табылады.

3. Ақпараттық-түсіндіру және дамыту жұмыстары: өзекті психологиялық-педагогикалық мәселелерді шешуге бағытталған және балалардың дамуы мен білім алуына қолайлы жағдайлар жасау үшін қажетті ата-аналардың құзыреттілігін арттыруға ықпал ететін проблемалық тақырыптық презентациялар.

4. Ата-аналарға психологиялық-педагогикалық жалпы білім беру. Ата-аналар қауымдастығымен өзара әрекеттесудің бұл формасы әсер етудің интерактивті әдістерін пайдалануға мүмкіндік береді [3].

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Бүгінгі күні мектепке дейінгі мекеме мен отбасының өзара әрекеттесу мәселесі өзекті болып қала береді. Отбасы мен білім беру мекемелері арасындағы қарым-қатынастағы қиындықтар, мысалы, өзара үміттердің сәйкес келмеуімен, кейде ата-аналардың тәрбиешілерге деген сенімсіздігімен байланысты болуы мүмкін. Отбасы мен балабақша арасындағы түсініспеушілік балаға ауыр тиеді. Ал тәрбиешілер өзара әрекеттесу формасын таңдауға байланысты ата-аналармен қарым-қатынас жасауда үлкен қиындықтарды жиі бастан кешіріп жатады.

1-сурет – Ата-аналармен өзара әрекеттесуді құру арқылы дәстүрлі формалары

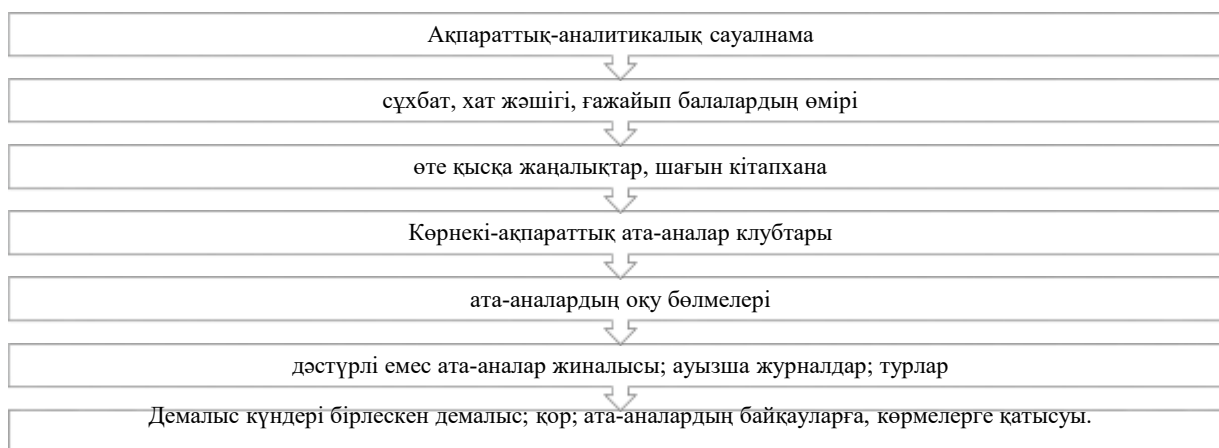
Бірлескен іс-шаралар және байланыс орнатуда мектепке дейінгі мекеме мен ата-ананың өзара әрекеттесу формалары олардың ұйымдастыру тәсілдері болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру мекемесі мен отбасының өзара

әрекеттесуінің барлық түрлерінің негізгі мақсаты – балалармен, ата-аналармен және педагогтермен сенімді қарым-қатынас орнату, оларды бір ұжымға біріктіру, олардың мәселелерін бір-бірімен бөлісіп, бірлесіп шешу қажеттілігін тәрбиелеу. Педагогтер отбасымен өзара әрекеттестіктің дәстүрлі формаларының педагогикалық әлеуетін барынша пайдалануға тырысуда және еліміздің дамуы үшін өзгермелі қоғамдық-саяси және экономикалық жағдайларға сәйкес ата-аналармен ынтымақтастықтың жаңа, заманауи түрлерін іздестіруде.

Ата-аналармен өзара әрекеттесуді құру арқылы дәстүрлі формалардың екеуін де дамытып, қолдануға болады, оны жоғарыда 1-суреттен көре аламыз. Осындай немесе басқа да жұмыстың түрлерін жоспарлағанда тәрбиешілер әрқашан жаңа идеяларға сүйене отырып, заманауи ата-аналар, қазіргі заманғы адамдар туралы, оқуға, өзін-өзі дамытуға және ынтымақтастыққа дайын ата-аналардың өзара әрекеттесуінің формаларын анықтайды. Осыны ескере отырып, өзара әрекеттесу формаларына келесі талаптарды жіктеп алуға болады:

- өзіндік сұраныс;
- интерактивтілік.

Мектепке дейінгі мекемелерде ынтымақтастықтың жаңа, келешегі бар түрлері аталды, олар педагогикалық процесте де, балабақша өмірінде де ата-аналарды белсенді қатысуға тартуды көздейді (2-сурет).

2-сурет – Мектепке дейінгі мекемелерде ынтымақтастықтың түрлері

Ақпараттық-талдау жұмыстарының бір түрі пошта жәшігі болып табылады. Бұл ата-аналар өз идеялары мен ұсыныстарын жазып, мамандарға, немесе әдіскерге сұрақтар қоя алатын қорап немесе блокнот. Ата-аналар жиналыстарында қойылған сұрақтарға жауапты мамандар жазбаша түрде береді. Жұмыстың бұл түрі ата-аналарға тәрбиешімен өз ойларымен бөлісуге мүмкіндік береді және уақыттың шектеулігі тәрбиешінің ата-аналармен жеке кездесуіне кедергі болған кезде тиімді. Тағы бір тиімді нысаны, ата-аналармен жұмыс көрнекі және ақпараттық түрде болады. Мысалы: «Ата-аналар академиясы», «Өте қысқа жаңалықтар», Ақпараттық стенді, мерекелер мен ойын-сауық, балалардың туған күндері, саяхаттар мен экскурсиялар, қонақтарды қарсы алу, қызықты іс-шаралар, жарыстар, ұжым өнімдері, балалар шығармашылығы [3].

Қажет болса, бұл стендтерді тақырыптық стендтерге оңай айналдыруға болады: «Қауіпсіздік дегеніміз не?», «Бала құқығы туралы» және т.б. Отбасымен жұмыстың дәстүрлі, бірақ тиімді танымдық түрлерінің бірі ата-аналар жиналысы болып табылады. Кездесулерді пікірталас, дөңгелек үстел, және т.б. түрінде өткізуге болады. Балалардың іс-әрекеттерінің бейнелерін, сыныптардың үзінділерін, конкурстық қойылымдарды пайдалануға болады. Сондықтан жиындарға келу пайызы айтарлықтай жоғары. Ата-аналармен жұмыстың тағы бір түрі – бос уақыт. Мұнда ынтымақтастық мүмкіндіктері барынша толық ашылған. Бұл жыл мезгіліне байланысты емес сауықтыру шарасы. «Табиғатта» акциясы барысында өз денсаулығына саналы көзқарасты қалыптастыру және салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін қалыптастыру мақсаты болып табылады. Сондай-ақ ата-аналар балаларымен бірге «Жас жауынгерлер», «Кім күші епті?», «Шаңғы шақырады» спорттық мерекелеріне белсенді қатыса алады. Мұндай шаралар отбасыларды жақындастырады, бір-біріне жаңа ортада қарауға мүмкіндік береді, отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастықты нығайтады.

Бұл материалдың құндылығы оның мемлекеттік білім беру стандартының қағидаттарына толық сәйкес келуі және балабақшаның оқу-тәрбие үрдісіне органикалық түрде қосылуы және тікелей оқу қызметін ұйымдастыруда, режим сәттерін, педагогтердің, балалар мен балалардың бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыруда қолданылады. Мемлекеттік білім беру стандартында ата-аналармен жасалған жұмыстың сараланған тәсілі болуы керек, әлеуметтік жағдайды, отбасының микроклиматын, ата-аналардың өтініштерін және ата-аналардың мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының қызметіне қызығушылық дәрежесін және балалардың педагогикалық сауаттылық мәдениетін арттыруды ескеруі керек.

Мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының негізгі шарты педагогикалық ұжымның тәрбиеленушілердің отбасымен өзара әрекеттесуі болып табылады, ал мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандартының принциптерінің бірі – отбасымен серіктестік принципі. Бұл мақала ата-аналармен жұмыстың инновациялық формалары арқылы мектепке дейінгі мекемедегі отбасын педагогикалық қолдауға бағытталған. Осы қадамдарды жүзеге асыру барысында «ата-анамен жұмыс» ұғымынан «өзара әрекеттесу» ұғымына көшу жүріп жатыр, ол отбасын зерделеу, ата-аналардың тәрбиелік қажеттіліктерін анықтау, тәрбиелік қажеттіліктерін, тәрбиелеу мақсатында жүйелі, жан-жақты жұмысты көздейді. Мектепке дейінгі мекеме мүшелерімен қарым-қатынас жасау және балаға тәрбиелік әсер етуді үйлестіру. Осылайша, бұл мақалада мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім берудің мақсаттары, құндылықтары, парадигмасы көрсетілген. Қарауға ұсынылған материалдар белгілі бір дәлелді логикада құрастырылған. Осы мақаланың мазмұны заманауи білім беру парадигмасын органикалық түрде көрсетеді және мемлекеттік білім стандартына сәйкес келеді. Тәрбиешілер мен ата-аналардың бірлескен белсенді жұмысы бір-бірін жақынырақ тануға мүмкіндік береді, кері байланысқа ықпал етеді.) [4].

Ата-аналармен қарым-қатынастың бірнеше қағидаларын бөліп көрсетейік:

1. *Балабақшаның отбасы үшін ашықтығы.* Тәрбиешілер мен ата-аналар арасындағы тұрақты қарым-қатынас бір ғана жақсы өткізілген іс-шарадан әлдеқайда көп нәрсені білдіреді. Тәрбиешінің ата-аналармен қарым-қатынасында қатаң және талапшыл реңк дұрыс емес, өйткені қиын педагогикалық жағдайларда топ педагогтерінің ата-аналармен барлық жұмысының негізі достық қарым-қатынас, өзара көмек және отбасылық қолдау атмосферасын құру болып табылады.

2. *Жеке көзқарас.* Жеке көзқарас тек балалармен жұмыс жасауда ғана емес, ата-аналармен де жұмыс істеуде қажет. Тәрбиеші ата-аналармен қарым-қатынас жасай отырып, жағдайды, ата-ана мен балалар арасындағы қарым-қатынасты жақсы түсінуге тырысуы керек.

3. *Динамизм.* Балабақша бүгінгі таңда даму режимінде, мобильді жүйе болуы, ата-аналардың әлеуметтік құрамының өзгеруіне, олардың білім беру қажеттіліктері тез жауап беруі керек. Осыған байланысты балабақшаның отбасымен жұмысының формалары мен бағыттары өзгеруі керек. Жоғарыда айтылғандардан ата-аналармен жақсы қарым-қатынас жасау үшін мектепке дейінгі мекеме мен отбасының өзара әрекеттесуінің заманауи нысандарын әзірлеу және енгізу қажет деген қорытынды жасауға болады. Балалардың ата-аналарымен тиімді жұмыс жасау үшін біздің алдымызда келесідей міндеттерді шешу тұр:

- балалардың отбасымен сенімді қарым-қатынас орнату;
- ата-аналармен жұмыстың интерактивті түрлерін дамыту;
- ата-аналарға балалармен жұмыс істеуге көмектесу,
- оқу дағдыларын байыту. Осылайша, мектеп жасына дейінгі балалардың отбасыларымен жұмысты келесі принциптер негізінде ұйымдастыруға болады:
- балабақша мен отбасының балаларға параллель ықпалы;
- балабақша мен отбасының балаларға бір-бірін толықтыратын әсері;
- балабақша мен отбасында ересектер мен балалардың бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру.

Сонымен қазіргі уақытта тәжірибе әртүрлі дәстүрлі емес формаларды жинақтады, бірақ олар әлі жеткілікті зерттелмеген және жалпыланбаған. Дәстүрлі емес формаларды жіктеу схемасын Т.В. Кротова ұсынған ақпараттық-аналитикалық (бірақ олар отбасын зерттеу әдістеріне жақын), бос уақыт, танымдық, көрнекі-ақпараттық дәстүрлі емес формаларды ажыратады. Оны берілген төмендегі кестеден көруге болады.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру жүйесін қайта құруға байланысты мектепке дейінгі білім беру мекемесінің практикалық қызметкерлері тәрбиешілер мен ата-аналардың ынтымақтастығы мен өзара іс-қимылына негізделген Ата-аналармен жұмыс істеудің жаңа, дәстүрлі емес түрлерін іздеуде. Отбасымен жеке жұмыс, әртүрлі типтегі отбасыларға сараланған көзқарас, мамандардың көзқарасы мен ықпалын жіберіп алмау үшін қамқорлық өзекті міндеттер болып қала береді, бұл тек қиын ғана емес, сонымен

бірге отбасының кейбір нақты, бірақ маңызды мәселелерінде де гүлденбейді. Олардың кейбіреулеріне мысалдар келтірейік.

1-кесте – Тәрбиешілер мен ата-аналардың қарым-қатынасын ұйымдастырудың дәстүрлі емес формалары

Атауы	Бұл форма қандай мақсатта қолданылады	Қарым-қатынас нысандары
Ақпараттық-аналитикалық	Ата-аналардың мүдделерін, қажеттіліктерін, сұраныстарын, олардың педагогикалық сауаттылық деңгейін анықтау	Әлеуметтік бөлімдер, сауалнамалар, «пошта жәшігі» жүргізу
Бос уақыт	Тәрбиешілер, ата-аналар, балалар арасында эмоционалды байланыс орнату	Бірлескен бос уақыт, мерекелер, ата-аналар мен балалардың көрмелерге қатысуы
Танымдық	Ата-аналарды мектеп жасына дейінгі балалардың жас және психологиялық ерекшеліктерімен таныстыру. Ата-аналарда балаларды тәрбиелеудің практикалық дағдыларын қалыптастыру	Семинар-практикумдар, педагогикалық брифинг, педагогикалық қонақ бөлмесі, дәстүрлі емес түрде жиналыстар, консультациялар өткізу, ауызша педагогикалық журналдар, педагогикалық мазмұны бар ойындар, ата-аналарға арналған педагогикалық кітапхана
Көрнекі-ақпараттық: ақпараттық-таныстыру; ақпараттық-ағарту	Ата-аналарды мектепке дейінгі мекеменің жұмысымен, бала тәрбиесінің ерекшеліктерімен таныстыру. Ата-аналардың балаларды тәрбиелеу және дамыту туралы білімдерін қалыптастыру	Ата-аналарға арналған ақпараттық даңғылдар, Ашық есік күндерін (апталарын), сабақтарды және балалар қызметінің басқа да түрлерін ашық қарауды ұйымдастыру. Газеттер шығару, шағын кітапханалар ұйымдастыру

Баланың отбасына бару оны зерттеуге, баламен, оның ата-анасымен байланыс орнатуға, тәрбие шарттарын анықтауға мүмкіндік береді. Баланың мінез-құлқы мен көңіл күйі (қуанышты, босаңсыған, тыныш, ұялған, жылы шырайлы) отбасының психологиялық климатын түсінуге көмектеседі.

Ашық есік күні жұмыстың кең таралған түрі бола отырып, ата-аналарды мектепке дейінгі мекемемен, оның дәстүрлерімен, ережелерімен, оқу-тәрбие жұмысының ерекшеліктерімен таныстыруға, оны қызықтыруға және қатысуға мүмкіндік береді. Келген ата-аналардың балалары тәрбиеленетін топқа барып,

мектепке дейінгі мекемеге экскурсия ретінде өткізіледі. Мектепке дейінгі мекеменің жұмысының үзіндісін балалардың ұжымдық жұмысы, серуендеу ақысы және т.б. көре алады. Экскурсия мен көруден кейін басшы немесе аға тәрбиеші ата-аналарымен сөйлеседі, олардың әсерлерін анықтайды, туындаған сұрақтарға жауап береді.

Әңгімелер жеке және топтық түрде өткізіледі. Екі жағдайда да мақсат нақты анықталады: біз неге көмектесе алатынымызды анықтау керек. Әңгіменің мазмұны ата-аналар үшін қысқа, мағыналы, әңгімелесушілерді сөйлеуге итермелейтін етіп ұсынылған. Тәрбиеші тек сөйлеп қана қоймай, ата-аналарын тыңдай білуі керек, өзінің қызығушылығын, ізгі ниетін білдіруі керек.

Кеңес беру. Әдетте консультациялар жүйесі жасалады. Ата-аналарға жеке немесе топтық кеңестер беріледі. Топтық консультацияларға әртүрлі топтардың ата-аналарын шақыруға болады, олар бірдей проблемаларға ие немесе, керісінше, тәрбиеде жетістіктерге жетеді (қыңыр балалар; сурет салуға, музыкаға қабілеттері айқын балалар). Жеке кеңес беру бұл форма ең кең таралған және тиімді. Жеке консультацияларда ата-аналар оларды мазалайтын қайғы-қасірет пен алаңдаушылық туралы ашық айтады. Консультацияларды тәрбиешінің бастамасы бойынша кездесу кезінде ауызша шақыру немесе телефон арқылы, жазбаша шақыру немесе ата-аналардың бастамасы бойынша жүргізуге болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың ата-аналарымен әлеуметтік өзара әрекеттесу нәтижесі келесі нәтижелерге әкелуі керек:

- ата-аналардың балалардың оқу-тәрбие процесінің мазмұнына қызығушылығын арттыру;
- тәрбиешілермен жеке байланыста ата-аналардың белсенділігін арттыру;
- ата-аналар балалармен бірлескен шығармашылық іс-әрекеттерге көбірек қатысуы.)

Балабақшадағы педагог пен ата-ананың өзара әрекеттесуінің ең тиімді формалары:

- ата-аналарға арналған балалармен ашық сабақтар. Мұндай сабақтардың мақсаты ата-аналарды мектепке дейінгі білім беру мекемесінде сабақтарды өткізудің құрылымымен және ерекшеліктерімен таныстыру болып табылады. Сабақ барысында тәрбиеші оған ата-аналармен әңгімелесу элементін қоса алады (балалар қонақтарға жаңа нәрсе айта алады, оларды қызығушылықтар шеңберімен таныстырады);

- ата-аналардың қатысуымен педагогикалық кеңес. Бұл іс-шараның мақсаты – ата-аналарды олардың жеке қажеттіліктеріне негізделген отбасында балаларды тәрбиелеу мәселелерін белсенді түсінуге тарту. Тәрбиешілер кеңесінің барысы екі бөлімнен тұрады:

- тәрбиешілер кеңесінің тақырыбына сәйкес тәрбиешілер дайындайтын теориялық бөлім және ата-аналар арасында талқыланатын мәселе бойынша сауалнама (пікірлердің негізгі тенденцияларын анықтау үшін алдын ала жүргізілген);

- тәрбиешілердің ата-аналармен жеке әңгімесі. Жеке әңгімелесу тәрбиешінің немесе ата-ананың өз бастамасымен өтуі мүмкін. Ата-аналармен

жұмыс үлкен мүмкіндіктер ашады – кең педагогикалық ақпарат, тәжірибе алмасу, ата-аналарды балабақша өміріне тарту;

– тақырыптық кеңестер. Консультациялар жоспарлы және жоспардан тыс, жеке және топтық болуы мүмкін. Жоспарлы және жоспардан тыс консультациялардың тақырыптары мен мазмұнын талқылайды, содан кейін балабақша меңгерушісі бекітеді.

Топтық ата-аналар жиналысы. [5]. Топтық жиналыстарда ата-аналар балабақшада және отбасында белгілі бір жастағы балаларды тәрбиелеудің мазмұнымен, міндеттерімен және әдістерімен таныстырылады. Топтық ата-аналар жиналысының күн тәртібіне қазіргі кездегі ең маңызды тақырып бойынша баяндама, медбикенің, музыкалық жетекшінің сөзі, отбасылық тәрбие тәжірибесі туралы ата-аналардың баяндамалары, ағымдағы ұйымдастыру мәселелерін талқылау кіреді. Ашық есік күндері – педагогикалық үрдісті ұйымдастырумен, тәрбиешінің жұмыс әдістерімен, оның балалармен қарым-қатынас жасау тәсілімен танысу ата-аналарға көп нәрсені үйрете алады. Ашық есік күндері ата-аналарға кез келген сабаққа қатысуға, серуендеуге, мектепке дейінгі мекеменің түрлі іс-шараларына қатысуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ өзара әрекеттесудің тиімді әдісі ақпараттық стенд болып табылады. Онда ең маңызды оқиғалар: мерекелер мен ойын-сауық, балалардың туған күндері, жорықтар мен экскурсиялар, қонақтарды қарсы алу, қызықты іс-шаралар, байқаулар, ұжымдық балалар шығармашылығының өнімдері, балалар композициялары көрініс табуы керек.

ҚОРЫТЫНДЫ

Сонымен отбасы бастапқы әлеуметтену институты болып табылады. Мектепке дейінгі мекеме баланың делдалдық немесе формальды орта жүйесіне кіреді және қайталама әлеуметтену институты болып табылады. Әлеуметтену үрдісінің барлық кезеңдері бір-бірімен тығыз байланысты. Мектепке дейінгі мекеменің отбасымен қарым-қатынасы балабақшаның ішкі (ата-аналарды балабақшаның білім беру процесіне тарту) және сыртқа (мектепке дейінгі білім беру мекемесінің аумағында орналасқан әлеуметтік институттармен жалпы білім беру, музыка, спорт мектептерімен, кітапханалармен және т.б. ынтымақтастығы ашық болған жағдайда ынтымақтастық пен өзара іс-қимылға негізделуге тиіс.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінің отбасымен өзара әрекеттесуінің барлық нысандары мен түрлерінің негізгі мақсаты – балалар, ата-аналар мен тәрбиешілер арасында сенімді қарым-қатынас орнату, өз проблемаларын бір-бірімен бөлісу және оларды бірлесіп шешу қажеттілігін тәрбиелеу.

Осылайша, балабақшаның отбасымен өзара әрекеттесуі әртүрлі тәсілдермен жүзеге асырылуы мүмкін. Тек формализмнен аулақ болу маңызды. Ата-аналар мен балабақшаның өзара әрекеттесуі бұл ұзақ үрдіс, таңдалған мақсатты шыдамдылықпен ұстануды талап ететін ұзақ, қажырлы еңбек және ата-аналармен ынтымақтастықтың жаңа жолдарын үнемі іздеу. Балабақшада тәрбиешілерінің, балалардың тату ұжымы ғана емес, сонымен қатар ата-аналардың да тату ұжымы маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Гладкова Ю. Проблемы взаимодействия педагога и семьи / Ю. Гладкова // Дошкольное воспитание. – 2008. – №4. – С. 103-110.
2. Организация взаимодействия учителя-логопеда и семьи: Методическое пособие. – СПб.: «Детство - Пресс», 2011. – 153 с.
3. Тонкова Ю.М. Современные формы взаимодействия ДООУ и семьи / Ю.М. Тонкова, Н.Н. Веретенникова // Проблемы и перспективы развития образования (II): Матер. межд. заоч. науч. конф. (г. Пермь, май 2012 г.). – Пермь: Меркурий, 2012. – С. 71-74. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.moluch.ru/conf/ped/archive/58/2308/> (дата обращения 15.03.2013)
4. Евдокимова Н.В. Детский сад и семья: методика работы с родителями: Пособие для педагогов и родителей / Н.В. Евдокимова, Н.В. Додокина, Е.А. Кудрявцева. – М.: Мозаика-Синтез, 2007. – 167 с.
5. Хабибуллина Р.Ш. Система работы с родителями воспитанников. Оценка деятельности ДООУ родителями / Р.Ш. Хабибуллина // Дошкольная педагогика. – 2007. – №7. – С. 70.
6. Баранова Н.М. Взаимодействие педагогов и родителей в период адаптации детей в детском саду / Н.М. Баранова // Междисциплинарные исследования в социально-гуманитарных науках: сб. науч. тр. по материалам междунар. науч.-практ. конф. – Белгород, 2018. – Ч. 3. – С. 20-23. – Электронная копия сборника доступна на сайте АПНИ. URL: https://apni.ru/media/Sb_k-3-30.11.18.pdf#page=21
7. Brown NM, Brown SN, Briggs RD, Germán M, Belamarich PF, Oyeku SO. Associations Between Adverse Childhood Experiences and ADHD Diagnosis and Severity // Acad Pediatr. 2017 May-Jun; 17(4):349-355. doi: 10.1016/j.acap.2016.08.013.PMID: 28477799
8. Brown NM, Brown SN, Briggs RD, Germán M, Belamarich PF, Oyeku SO. Associations Between Adverse Childhood Experiences and ADHD Diagnosis and Severity // Acad Pediatr. 2017 May-Jun; 17(4):349-355. doi: 10.1016/j.acap.2016.08.013.PMID: 28477799
9. Агаджанян, Н.А. Этюды об адаптации и путях сохранения здоровья / Н.А. Агаджанян, А.И. Труханов. – М.: Изд-во «Сирин», 2002. – 156 с.
10. Выготский Л.С. Детская психология. Проблемы возраста / Л.С. Выготский // Собр. соч.: в 6 т. – М.: Просвещение, 1984.
11. Житникова А.А. Адаптация детей младшего дошкольного возраста к условиям дошкольного образовательного учреждения / А.А. Житникова // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 10. – С. 281–285. – URL: <http://e-koncept.ru/2015/95100.htm>.
12. Сидоркина Т.Ю. Психолого-педагогическое сопровождение адаптации часто болеющих детей к дошкольному образовательному учреждению: учебное пособие для студентов, обучающихся по направлению «Психолого-педагогическое образование». – Красноярск: КГПУ им. В.П. Астафьева, 2013. – 92 с.
13. Костяк Т.В. Психологическая адаптация ребенка в детском саду / Т.В. Костяк. – М.: Академия, 2008. – 170 с.
14. Долгова В.И. Инновационные психолого-педагогические технологии в дошкольном образовании: монография / В.И. Долгова, Г.Ю. Гольева,

Н.В. Крыжановская. – М.: Издательство Перо, 2015. – 192 с.

15. Долгова В.И. Инновационные психолого-педагогические технологии в работе с дошкольниками: монография / В.И. Долгова, Е.В. Попова. – М.: Издательство Перо, 2015. – 208 с.

16. Савва Л.И. [и др.] Феномен развития детей дошкольного возраста: коллективная монография / Л.И. Савва, Л.В. Трубайчук, В.И. Долгова, В.И. Павлова, Ю.Г. Камскова, В.И. Сиваков, Е.Ю. Волчегорская, Н.Л. Худякова, Л.В. Коломийченко, Л.И. Пономарёва. – М., 2013. – 234 с.

ӘОЖ 004:37.091.3

МРНТИ 20.53

Ж.Е. Көбентай^{1*}, С.Н. Кубентаева¹

¹С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Өскемен қ., Қазақстан

*zhadiger.kobentay@gmail.com; saniya_kub@mail.ru

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ БЕЙНЕРОЛИК ҚҰРУДА ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа. Соңғы жылдары жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары бейне жасау процесін айтарлықтай өзгертіп, оны қолжетімді және тиімді етті. Бұл мақала бейне мазмұнын жасау, өңдеу және оңтайландыру үшін ЖИ қолданатын әдістер мен құралдарды зерттеуге арналған. Негізгі назар бейнені талдауға, өндірістен кейінгі процестерді автоматтандыруға, сөйлеуді синтездеуге және шынайы анимацияларды жасауға қабілетті машиналық оқыту алгоритмдері мен нейрондық желілерге бағытталған. Мақала бейне жасаудағы ЖИ технологияларын дамытудың қазіргі мүмкіндіктері мен перспективаларын көрсетуге, сондай-ақ олардың мультимедиялық индустрияның болашағына әсерін талдауға бағытталған.

Қазіргі цифрлық ғасырда жасанды интеллект (ЖИ) қолданатын бейне генераторлары бейне контентті жасаудың маңызды құралына айналууда. Бұл мақалада ЖИ негізіндегі бейне генераторларының әртүрлі аспектілері мен мүмкіндіктері, соның ішінде автоматтандырылған мазмұнды жасау, өңдеу және кейінгі өндіріс, сөйлеу синтезі мен анимация және бейнені жекелендіру қарастырылады. Бейнегенераторларды білім беруде тәжірибеде қолдану мысалдарына ерекше назар аударылады. Зерттеудің мақсаты – жасанды интеллект негізіндегі бейнегенераторлардың қазіргі мүмкіндіктерін және олардың бейнеконтент жасаудың болашағына әсерін көрсету, сондай-ақ осы технологияны одан әрі дамытудың ықтимал қиындықтары мен перспективаларын анықтау.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, цифрлық технологиялар, сандық бейне, нейрондық желілер, бейне генераторлары, виртуалды шындық.

Ж.Е. Кобентай¹, С.Н. Кубентаева¹

¹Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова,
г. Усть-Каменогорск, Казахстан

*zhadiger.kobentay@gmail.com; saniya_kub@mail.ru

ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ СОЗДАНИИ ВИДЕОРОЛИКОВ

Аннотация. В последние годы технологии искусственного интеллекта (ИИ) значительно преобразили процесс создания видеороликов, сделав его более доступным и эффективным. Данная статья посвящена исследованию методов и инструментов, использующих ИИ для генерации, редактирования и оптимизации видеоконтента. Основное внимание уделяется алгоритмам машинного обучения и нейронным сетям, которые способны анализировать видео, автоматизировать процессы постпродакшн, синтезировать речь и создавать реалистичные анимации. Статья направлена на демонстрацию текущих возможностей и перспектив развития технологий ИИ в создании видеороликов, а также на анализ их влияния на будущее мультимедийной индустрии.

В современную эпоху цифровых технологий генераторы видео, использующие искусственный интеллект (ИИ), становятся все более важными инструментами для создания видеоконтента. Данная статья исследует различные аспекты и возможности видеогенераторов на основе ИИ, включая автоматизацию создания контента, редактирование и постпродакшн, синтез речи и анимацию, а также персонализацию видеоматериалов. Особое внимание уделяется примерам практического применения генераторов видео в образовании. Цель исследования - продемонстрировать текущие возможности генераторов видео на основе ИИ и их влияние на будущее создания видеоконтента, а также выявить потенциальные вызовы и перспективы дальнейшего развития данной технологии.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровые технологии, цифровое видео, нейронные сети, видеогенераторы, виртуальная реальность.

J.E. Kobentai¹, SN.Kubentaeva¹

¹S. Amanzholov East Kazakhstan University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

*zhadiger.kobentay@gmail.com; saniya_kub@mail.ru

THE POSSIBILITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO CREATE VIDEOS

Annotation. In recent years, artificial intelligence (AI) technologies have significantly transformed the video creation process, making it more accessible and efficient. This article is devoted to the study of methods and tools that use AI to generate, edit and optimize video content. The focus is on machine learning algorithms

and neural networks that are capable of analyzing video, automating post-production processes, synthesizing speech, and creating realistic animations. The article is aimed at demonstrating the current capabilities and prospects for the development of AI technologies in video creation, as well as analyzing their impact on the future of the multimedia industry.

In today's digital age, video generators using artificial intelligence (AI) are becoming increasingly important tools for creating video content. This article explores the various aspects and capabilities of AI-based video generators, including automated content creation, editing and post-production, speech synthesis and animation, and video personalization. Particular attention is paid to examples of practical application of video generators in education. The purpose of the study is to demonstrate the current capabilities of AI-based video generators and their impact on the future of video content creation, as well as to identify potential challenges and prospects for the further development of this technology.

Keywords: artificial intelligence, digital technologies, digital video, neural networks, video generators, virtual reality.

КІРІСПЕ

Қазіргі цифрлық дәуірде жасанды интеллект (ЖИ) және нейрондық желілер бейнеконтент жасау тәсілін түбегейлі өзгертуде. Әлеуметтік желілердің қазіргі әлемінде контент тек сапалы және қызықты ғана емес, сонымен қатар бірегей болуы тиіс. Нейрожелілер осындай контентті, атап айтқанда бейнероликтерді жасауда маңызды рөл атқарады. 2024 жылдың қаңтарында Google 5 секундтық роликтерді шығаратын Lumiere нейрожелісінің іске қосылғанын жариялады. Ақпан айында OpenAI мәтіндік сипаттама бойынша минуттық шынайы роликтер жасайтын Sora моделін әзірледі. Open AI, Microsoft, Google, Adobe және басқа да цифрлық алыптардың жасанды интеллект құралдарын жариялағаннан кейін нейрожелілердің мүмкіндіктері туралы әлі естімеген адамдар аз, бүгінде ол ХХІ ғасырдың таңғаларлық ғажайыбы болудан қалды десек те болады.

ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ

Джон Маккарти жасанды интеллект (AI) саласындағы ізашарлардың бірі болды. Ол «жасанды интеллект» терминін 1956 жылы әйгілі Дартмут конференциясында енгізді, ол жасанды интеллект ғылыми пән ретінде дүниеге келген сәт болып саналады. Оның ең танымал еңбектерінің бірі – 1959 жылы жарық көрген «programs with Common Sense» мақаласы. Бұл мақалада Маккарти адамның түсінігі мен пайымдауын көрсете алатын, яғни «ақылға қонымды» бағдарламаларды құру мүмкіндігін талқылайды. Ол білім мен пайымдауды ұсыну үшін формальды логикалық жүйелерді қолдануды ұсынды, бұл көптеген кейінгі AI зерттеулерінің негізі болды [1].

Стивен Дугган жасанды интеллектіні «толықтырылған интеллект» ретінде қарастырады, ол барлық қатысушыларға неғұрлым негізделген шешімдер қабылдау үшін қажетті ақпаратты алуға және өңдеуге мүмкіндік береді [2].

Д. Хьюз жасанды интеллектіні оқыту, пайымдау және өзін-өзі түзетуді қамтитын компьютерлік жүйелермен адамның интеллект процестерін модельдеу ретінде қарастырады. [3].

Жасанды интеллектіні қолдану мәселелері Р.Г. Апресян, П.М. Готцев, А.А. Гусейнов, В.Э. Карпов, А.В. Разин, Г.В. Ройзензон, Б.Г. Юдин және басқалардың еңбектерінде талқыланды.

Бұл авторлар жасанды интеллектіні әзірлеу, енгізу және пайдалану мәселелер оларды биоэтика, гендік инженерия, информатика және ғылыми білімнің басқа салаларында талқыланатын мәселелер кешенінен ажырататын айқын ерекшеліктерге ие деген қорытындыға келді.

ӘДІСТЕМЕ

Жасанды интеллект бейне генераторлары бұл проблеманың жаңа шешімі болып табылады және ірі брендтер арасында барған сайын танымал болып келеді. Ол видео жасау үшін жасанды интеллект пен машиналық оқытуды пайдаланады.

Жоғары сапалы бейнелерді жасау үшін үлкен түсіру тобы, қымбат құрал-жабдықтар мен көп уақыт қажет болатын күндер артта қалды. Жасанды интеллект арқылы жасалған бейне өндірісінің арқасында барлығы автоматтандырылған, оңтайландырылған және тиімді. Заманауи жасанды интеллект сценарий жазу, сюжеттік тақта жасау және сахна композициясы сияқты өндіріске дейінгі тапсырмалардан бастап, бейнені өңдеу, дыбысты араластыру және түстерді бағалау сияқты өндірістен кейінгі тапсырмаларға дейін барлығын өзі орындай алады.

Бүгінде жасанды интеллект (ЖИ) технологиясының жетістіктерімен қызықты және кәсіби оқыту бейнелері мен оқу құралдарын жасау бұрынғыдан да қолжетімді болды. Бұл жұмысымызда жасанды интеллектіні қолданып, аудиторияны баурап алатын және құнды мазмұнды жеткізетін оқыту бейнесін жасау процесін қарастырамыз.

Процесс компьютерлік бағдарламаға сценарийді немесе басқа мәліметтерді енгізуді қамтамасыз етуден басталады, одан кейін жасанды интеллект бағдарламалық жасақтамасы іске кіріседі. Ол сценарийді талдап, сюжеттік тақтаны құра алады, камераның дұрыс бұрыштарын жасайды, жарықтандыруды таңдайды, визуалды эффекттерді қосады, тіпті кадр сыртындағы дауысты және музыканы жасай алады, бейненің түс дәрежесін және дыбыс дизайнын оңтайландыру үшін пайдаланылуы мүмкін. Осылай жасалған соңғы өнім көбінесе мықты маман адамдар жасаған бейнеден айырмашылығы жоқ болып шығады.

Жасанды интеллект арқылы жасалған бейне өндірісінің ең маңызды артықшылықтарының бірі, бұл бейнелерді шығаруға кететін шығындар мен уақытты азайтады. Себебі жасанды интеллект әдетте кәсіпқой мамандар орындайтын көптеген жалықтыратын, көп уақыт пен көп еңбекті қажет ететін тапсырмаларды автоматтандыруға қабілетті, бұл процесті әлдеқайда тиімді етеді. Сонымен қатар жасанды интеллектіні пайдалану соңғы өнімнің сапасын жақсартып алады, өйткені барынша көрнекі түрде тартымды түпкілікті өнімді

жасау үшін бағдарламалық жасақтама бейненің әртүрлі элементтерін оңтайландыра алады.

Бейне жасауда жасанды интеллектіні қолданудың қызықты жетістіктерінің бірі – мүлдем жаңа мазмұнды жасау үшін генеративті қарсылас желілерді (GANs) пайдалану. GAN – бар деректерден үйрену арқылы жаңа кескіндерді, бейнелерді және дыбыстарды жасай алатын машиналық оқыту алгоритмінің бір түрі. Бұл технологияның виртуалды шындық тәжірибесі және интерактивті бейнелер сияқты жаңа және инновациялық бейне мазмұнын жасау үшін орасан зор мүмкіндіктері бар. GAN-ды кескіндердің үлкен деректер жиынына үйрету арқылы жасанды интеллект алгоритмдері нақты суреттерден ерекшеленбейтін жаңа кескіндерді жасауды үйрене алады. Бұл технология фильмдер мен телешоулар үшін фотореалистік фон жасау үшін, сондай-ақ бейне ойындарды әзірлеуде қолданылады.

Бейнеге субтитрлерді немесе жабық жазуларды автоматты түрде қосу үшін де жасанды интеллектіні пайдалануға болады. Бұл құрал пайдаланушыларға субтитрлердің сыртқы түрін реттеуге, олардың оқылуын және көрнекі тартымдылығын жақсартуға мүмкіндік береді. Диалогты талдап және оны бұрыннан бар субтитр файлдарымен сәйкестендіру үшін машиналық оқыту алгоритмдерін пайдалана отырып, жасанды интеллект бейнеге субтитрлерді жылдам және дәл қосып, оны есту қабілеті бұзылған аудиторияның пайдалануына жағдай жасайды. Бұған қоса, ЖИ бейне мазмұнын әртүрлі тілдерге автоматты түрде аудару үшін пайдаланылуы мүмкін, бұл оны бүкіл әлемдегі аудиторияға қолжетімді етеді.

Жасанды интеллект арқылы автоматтандыруға болатын тағы бір міндет-түстерді бағалау. ЖИ түсірілген материалды талдайды және дәйекті әрі кәсіби көрініс бере отырып, бейненің түсін, қарама-қайшылығы мен экспозициясын автоматты түрде реттей алады. Бұл редакторлар үшін айтарлықтай уақыт пен күш-жігерді үнемдеуге мүмкіндік береді, өйткені түстерді бағалау көп уақытты қажет ететін және жиі субъективті процесс болып табылады.

Жасанды интеллектіні жаңа көрнекі әсерлерді немесе дыбыстық пейзаждарды жасау үшін пайдалануға болады, бұл жаңа шығармашылық мүмкіндіктерді ашып, бейне жасаушыларға бейне өндірісінде мүмкін болатын нәрселердің шекарасын кеңейтуге мүмкіндік береді.

ЖИ виртуалды шындық (VR) және толықтырылған шындық (AR) сияқты бейне контенттің жаңа нысандарын әзірлеуде маңызды рөл атқаруы мүмкін. Нақты әлемдегі орталарды талдау үшін машиналық оқыту алгоритмдерін пайдалану арқылы ол, VR және AR-да зерттеуге болатын орталардың 3D үлгілерін жасай алады. Бұл технология иммерсивті және интерактивті тәжірибе жасау үшін сәулет және қала құрылысы сияқты салаларда қолданылуда және болашақта көптеген басқа салаларда қолданылуы мүмкін.

Бейне құруда жасанды интеллектіні пайдалану көптеген артықшылықтар бергенімен, бірнеше қиындықтарды да тудырады. Ең маңызды мәселелердің бірі – жоғары сапалы деректерге деген қажеттілік. Жасанды интеллект жүйелері олардың өнімділігін зерттеу және жақсарту үшін үлкен көлемдегі деректерді

қажет етеді және деректердің сапасы өте маңызды. Бұл егер жасанды интеллект жүйесін оқыту үшін пайдаланылатын деректер біржақты, толық емес немесе сапасыз болса, бұл жүйенің дәлдігі мен сенімділігіне теріс әсер етуі мүмкін.

Бейне кұрудағы жасанды интеллектінің тағы бір проблемасы – автоматтандыруға шамадан тыс тәуелділік қаупі. Жасанды интеллект бейне өндірісінің көптеген аспектілерін автоматтандыруға қабілетті болғанымен, ол адам мамандарының шығармашылығы мен пайымдауын алмастыра алмайды. Автоматтандыруға шамадан тыс тәуелділік түпкілікті өнімде әртүрлілік пен инновацияның болмауына әкелуі мүмкін, нәтижесінде монотонды және шабытсыз бейне пайда болады.

Сондай-ақ жасанды интеллект арқылы жасалған бейнелерде аудиториямен эмоционалды қарым-қатынас жасау үшін қажетті адамның жанасуы болмауы мүмкін деген қауіп бар. Жасанды интеллект деректерді талдай алады және көрнекіліктер мен дыбыстарды оңтайландыра алады, бірақ ол адамның көрінісі мен өзара әрекеттесуінің нәзік нюанстарынан туындайтын адамның жанасуын қайталай алмайды.

Бейне өндірісіндегі жасанды интеллектінің тағы бір проблемасы – жұмыс орындарын ауыстыру қаупі. Жасанды интеллект жүйелері кең таралған сайын, олар бейне жасау процесінің әртүрлі аспектілерінде кәсіби мамандарды алмастыра алады деген қауіп бар. Бұл көптеген адамдар үшін, әсіресе біліктілігі төмен лауазымдарда жұмыс істейтіндер үшін жұмыс орындары мен кірістердің жоғалуына әкелуі мүмкін.

Ақырында, бейне өндірісінде жасанды интеллектіні қолданумен байланысты этикалық мәселелер бар. Мысалы, жасанды интеллект арқылы жасалған бейнелерді жалған ақпарат тарату немесе қоғамдық пікірді манипуляциялау үшін пайдалану қаупі бар. Сондай-ақ бейне өндірісінде жасанды интеллектіні пайдалану құпиялылықтың жоғалуына немесе жеке деректерді дұрыс пайдаланбауға әкелуі мүмкін деген қатер де бар.

Жалпы бұл қуатты технологияның жауапкершілікпен және этикалық түрде қолданылуын қамтамасыз ету үшін бейне өндірісіндегі жасанды интеллект мәселелерін мұқият қарастырып, шешу керек. Осылайша, жасанды интеллектінің көптеген артықшылықтарын пайдалана аламыз, сонымен бірге оның ықтимал қауіптері мен кемшіліктерін азайта аламыз.

Дегенмен жасанды интеллект әрқашан сенімді бола бермейді және бұл сервистердің құндылығы жиі дұрыс түсінілмейді. Жасанды интеллект бейнеклиптері тартымды бейнеконтент жасауды толыққанды алмастыру болып табылмайды. Бірақ олар шығындарды қысқартуға және мазмұнды жасаудың нақты кестесін ұстауға мүмкіндік бере отырып, мазмұнды жасауға көмектеседі.

Маркетологтар арасында танымал болған ІТ бейне генераторларының үш түрі бар. Олардың әрқайсысының қолданылу мүмкіндігі әртүрлі болып келеді және келесідей жіктеледі: мәтінді бейнеге түрлендіру, мәтінді аватарға түрлендіруге арналған жасанды интеллект, жасанды интеллект анимациясы. Ендігі кезекте осылардың әрқайсысы туралы біраз түсінік бере кетейік.

1) Мәтінді бейнеге түрлендіру.

Бұл жасанды интеллект бейне құралдары мәтінді талдайды және оны қор кітапханаларынан алынған суреттер және клиптермен салыстырады. Мысалы, құралға «тортты қалай пісіру керек» мақаласын көшіріп қоюға болады, ал жасанды интеллект түпнұсқа кадрлар мен мәтіндік қабаттасуларды пайдаланып бейнелер жасайды. Сондай-ақ осы қызықты слайд-шоу бейнелеріне музыка қосуға да болады.

Егер жасанды интеллект бір нәрсені дұрыс түсінбесе, мәтінді өңдеуге немесе миллиондаған фотосуреттер мен бейнелердің мазмұнын ауыстыруға мүмкіндік қарастырылған.

Бұл ең күрделі бейне жасау технологиясы емес, бірақ тізімдер мен ақпараттық мақалаларды бейнеге айналдыру үшін өте қолайлы. Жасанды интеллект жасаған барлық бейнелерді пайдаланбасаңыз да, өніміңіз туралы бейнелер үшін тегін бейне эффектілерін алу үшін клиптерді таңдауға немесе үлгілерді пайдалануға болады.

2) Мәтінді аватарға түрлендіруге арналған жасанды интеллект.

Мәтінді аватарға айналдырудың жасанды интеллектісі кез келген мәтінді экрандағы аватар айтқан сценарийге айналдырады. Бұл аватарлар шынайы адамдар сияқты көрінеді және естіледі, сөйтіп актерді жалдаудың орнына оны «жасауға» мүмкіндік береді.

Ең танымал жасанды интеллект бейне аватар генераторы synthesia.io, оның таңдауға болатын 50-ден астам аватары бар. Мұнда үлгілерді таңдап, экрандағы мәтін мен кескіндерді қажетті өнімге сәйкес өзгертуге болады.

Өнімді қосу үшін қажетті суреттерді жүктеп алып, оларды бейнеге өңдейміз. Өнімді көрсеткен кезде аватар экранның бір жағында, көпіршік түрінде немесе фондық күйде қалуы мүмкін.

Бұл жасанды интеллект құралы ерекше контент жасау үшін сәл көбірек өңдеуді қажет етеді, бірақ шыққан өнімнің де көңіліңізден шығары сөзсіз.

3) Жасанды интеллект анимациясы.

Жасанды интеллект арқылы жасалған анимациялық бейнелер веб-сайттарда және әлеуметтік медиа беттерінде өте тартымды көрінеді. Бізден талап етілетіні сценарийді енгізіп, қажет етілетін өнім туралы біраз ақпарат қосу, сонда Raw Shorts сияқты құралдар анимация мен өңдеуге кететін уақытты үнемдеп AI анимациясын өзі жасайды.

Анимация жасалғаннан кейін, қарапайым редакторды суреттер мен мәтінді өзіміз қалағандай болғанша ауыстыру үшін пайдалануға болады. Содан кейін бірегей үнді табу үшін кадрдан тыс музыка мен дыбысты реттеу жүргізіледі.

Анимациялық бейнелерді жасау біраз уақытты алады, бірақ жеке анимацияларды жасаумен салыстырғанда оларды жасау өте шапшаң жылдамдықпен жүреді. Біз оларды мақсатты беттеріндегі түсініктемелер мен бейнелер үшін пайдалануды ұсынамыз.

Жасанды интеллект пен нақты бейне өндірісін араластырыңыз. Жасанды интеллект бейнелерін экспорттап, содан кейін оларды бейне редактордың көмегімен өңдеудің ешқандай оқасы жоқ. Шын мәнінде, егер өз өніміңізді шығармашылық тұрғыда көрсеткіңіз келсе, мұны жасауға тура келеді. Ымыраға

бармаңыз, қолыңыздан келгеннің бәрін ЖИ-дан алыңыз және олқылықтарды жоғары сапалы адам өнімімен толтырыңыз.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Біздің зерттеу жұмысымыздың мақсаты – бастауыш мектептің 4-сыныбының информатика курсына қолдануға арналған бейнеконтент құру. Жұмысты бастамас бұрын осы бағытта жасалынған шетелдік және отандық жұмыстарды зерттеп, толық шолу жасадық. Көршілес Ресейде және басқа да шет елдерде информатика курсының бастауыш сыныпта бұрыннан жүргізіліп келе жатқанын ескерсек, әрине бұл салада жасалынған жұмыстар өте ауқымды болып шықты. Ал өз еліміз Қазақстанда информатика курсы соңғы жылдардан бастап қана бастауыш сыныптарға енгізілген, және отандық авторлар (Ж.У. Кобдикова, Г.А. Көпеева, А.А. Қаптағаетова, А.Г. Юсупова) жазған қазақ тіліндегі оқулық бойынша жүргізіледі. Интернет әлемінде қазақ тілінде түсірілген видеоматериалдар да жеткілікті дәрежеде кездесті. Сол материалдарға тиянақты талдау жүргізе келе біз төмендегідей қортындылар жасадық:

– әлеуметтік және оқыту желілеріндегі бейнематериалдар сапасы әрқилы болып келеді;

- жасалынған жұмыстарды мұғалім өз дауысымен сүйемелдеген;
- кейбір жұмыстарда мұғалім дауысы кадр сыртында жазылған;
- көпшілік бейнематериалдар қолданыстағы оқулықты қолданбаған;
- кейбір жұмыстарда оқушы жас ерекшеліктері ескерілмеген т.с.с.

Осы және басқа да кемшіліктерді ескере келе біз өз бейнематериалдарымызды құру жоспарын жасадық.

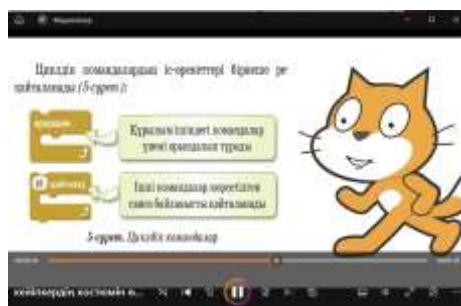
1) Бастауыш мектептің 4-сыныбының күнтізбелік жоспарымен мұқият танысып, қарастырылатын бес бөлімнің үшеуіне бөлінген 20 сағатқа арналған бейнематериал жасауды шештік.

2) 1-2 тоқсанда өтілетін бағдарлама «Scratch бағдарламасы» болғандықтан бейнематериалды дыбыстық сүйемелдеуге оқушыларға көзтаныс осы бағдарлама эмблемасы болып саналатын «Тырнауық» атты мысық кейіпкерді аватар ретінде таңдадық.

3) «Тырнауық» атты мысық кейіпкерді кадрда сөйлету үшін жасанды интеллектіні пайдалануға мақсат қойдық.

4) Жасалынатын бейнересурста қолданыстағы қазақ тіліндегі оқулық материалдарын пайдалануды ұйғардық.

5) Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін назарға ала келе, бейне ұзақтығын 4-5 минут аралығында болу керектігін шештік.

6) Сыныпта мүмкіндігі шектеулі оқушылар (инклюзивт оқыту) болатын болса, олардың да мұқтаждықтарын қанағаттандыру мақсатында кадрға жасанды интеллект мүмкіндігін қолданып титрлар енгізуді жоспарладық.

Жасалынған жұмыс нәтижесінде 4 сыныпта өтілетін 3 бөлімге бөлінген 14 тақырып бойынша қысқа мерзімді жоспарлар құрылып, бейнересурстар дайындалды.

Жасанды интеллектісі бар бейне генераторлары, бұл – ең аз шығынмен сапалы бейнероликтер жасауға арналған құнды құралдар. Бірақ естеріңізде болсын, жасанды интеллект – бейнені жасаудың жалғыз мақсаты емес. Бұл жәй ғана сіздің ағымдағы күш-жігеріңізге серпін береді. Жасанды интеллектіні өз еркіне бағындыру әрекеті сапасыз және шынайы емес мазмұнның пайда болуына әкелуі мүмкін, бұл жасалып жатқан бейнересурсқа айтарлықтай зиян келтіреді.

Цифрлық контенттің болашағы айтарлықтай дәрежеде жасанды интеллект (ЖИ) және нейротораптар саласындағы инновациялармен айқындалатын болады. Бұл технологиялар бейнеконтентті құру, өңдеу және өзара әрекеттесу тәсілдеріне революциялық өзгерістер енгізеді деп күтілуде.

Қазіргі сапа стандарттарын сақтай отырып, жасанды интеллектінің шектеулі артықшылықтарынан пайдаланыңыз, сонда сіз шығындарыңызды қысқартып, өндіріс көлемін ұлғайта аласыз. Бейнелерді жақсарту үшін жасанды интеллектіні пайдаланыңыз, бірақ машинаға айналмаңыз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. McCarthy, John. «Programs with Common Sense». Semantic Information Processing, edited by Marvin Minsky, MIT Press, 1968, pp. 299-307.

2. Даггэн С. Искусственный интеллект в образовании: изменение темпов обучения / С. Даггэн // Аналитическая записка. – ИИТО ЮНЕСКО, 2020.

3. Hughes D. Искусственный интеллект: Принципы и приложения / D. Hughes. – М.: Научная книга, 2021.
4. Апресян Р.Г. Этика и дискуссии об искусственном интеллекте / Р.Г. Апресян / XI международная конференция «Теоретическая и прикладная этика: Традиции и перспективы». – 2019. – С. 169-170.
5. Карпов В.Э. К вопросу об этике и системах искусственного интеллекта / В.Э. Карпов, П.М. Готовцев, Г.В. Ройзензон // Философия и общество. – 2018. – №2. – С. 84–105.
6. Разин А.В. Этика искусственного интеллекта / А.В. Разин // Философия и общество. – 2019. – Вып. 1 (90). – С. 57-73.
7. Тищенко П.Д. Биоэтика и журналистика / П.Д. Тищенко, Б.Г. Юдин. – М.: АдамантЪ. 2011. – 256 с.
8. Лавренов А.Н. Искусственный интеллект в современной информационной образовательной среде / А.Н. Лавренов // Актуальные проблемы методики обучения информатике и математике в современной школе. – М. – 2019. – С. 660-666.
9. Паскова А.А. Технологии искусственного интеллекта в персонализации электронного обучения / А.А. Паскова // Вестник Майкопского государственного технологического университета. – 2019. – №3/42. – С. 117-118.
10. Садыкова А.Р. Искусственный интеллект как компонент инновационного содержания общего образования: анализ мирового опыта и отечественные перспективы / А.Р. Садыкова, И.В. Левченко // Вестник РУДН. Серия: Информатизация образования. – 2020. – №3. – С. 201-209.
11. Гусейнова Г.Ф. Искусственный интеллект в педагогическом процессе: современный взгляд / Г.Ф. Гусейнова // Педагогический журнал. – 2022. – Т. 12. – №4А. – С. 190-195. DOI:10.34670/AR.2022.15.34.021
12. Дубровский Д.И. Проблема свободы воли и современная нейронау-ка / Д.И. Дубровский // Журнал высшей нервной деятельности. – 2017. – Т. 67. – №6. – С. 739-754.
13. Акильжанова А. Разработка генетического профиля казахстанцев / А. Акильжанова // Центр наук о жизни NLA при Назарбаев Университете. – 2024. – 300 с.
14. Нурбек С. Искусственный интеллект: позитивные возможности и потенциальные риски / С. Нурбек. – ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2023. – 250 с.
15. Жумабаев А. Электронный нос: Отслеживание состояния окружающей среды с использованием ИИ. – Казахстанский научно-исследовательский институт экологии / А. Жумабаев. – 2024. – 250 с.

REFERENCES

1. McCarthy, John. «Programs with Common Sense». Semantic Information Processing, edited by Marvin Minsky, MIT Press, 1968, pp. 299-307.
2. Duggan S. Artificial intelligence in education: Changing the pace of learning // UNESCO IITE Analytical Note, 2020.
3. Hughes D. Artificial Intelligence: Principles and Applications. Moscow: Scientific Book, 2021.

4. Apresyan R.G. Ethics and discussions about artificial intelligence / XI International Conference «Theoretical and Applied Ethics: Traditions and prospects». – 2019. – pp. 169-170.
5. Karpov V.E., Gotovtsev P.M., Roizenzon G.V. On the question of ethics and artificial intelligence systems // Philosophy and society. – 2018. – No. 2. – pp. 84-105.
6. Razin A.V. Ethics of artificial intelligence // Philosophy and society. – 2019. – issue 1 (90). – pp. 57-73.
7. Tishchenko, P.D., Yudin, B.G. Bioethics and journalism. – Moscow: Adamant. – 2011. – 256 p.
8. Lavrenov A.N. Artificial intelligence in the modern information educational environment // Actual problems of teaching methods of computer science and mathematics in a modern school. – M., 2019. – pp. 660-666.
9. Paskova A.A. Artificial intelligence technologies in the personalization of e-learning // Bulletin of the Maikop State Technological University. – 2019. – No.3/42. – pp. 117-118.
10. Sadykova A.R., Levchenko I.V. Artificial intelligence as a component of the innovative content of general education: analysis of world experience and domestic prospects // Bulletin of the RUDN. Series: Informatization of education. – 2020. – No.3. – pp. 201-209.
11. Huseynova G.F. Artificial intelligence in the pedagogical process: modern view // Pedagogical journal. – 2022. – Vol. 12. – No.4A. – pp. 190-195. DOI:10.34670/AR.2022.15.34.021
12. Dubrovsky D.I. The problem of free will and modern neuroscience // Journal of Higher Nervous Activity. – 2017. – Vol. 67. – No.6. – pp. 739-754.
13. Akilzhanova A. Development of a genetic profile of Kazakhstanis. – NLA Center for Life Sciences at Nazarbayev University. – 2024. – 300 pp.
14. Nurbek S. Artificial intelligence: positive opportunities and potential risks. -ENU im. L.N. Gumilyov. – 2023. – 250 pp.
15. Zhumabaev A. Electronic nose: Monitoring the state of the environment using AI. – Kazakhstan Research Institute of Ecology. – 2024. – 250 pp.

ӘОЖ 004:37.091.3

МРНТИ 14.25

Ж.Е. Көбентай^{1*}, А.Б. Көбентай¹, С.Н. Кубентаева¹

¹С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Өскемен қ., Қазақстан.

*zhadiger.kobentay@gmail.com

МЕКТЕПТЕ БІЛІМ БЕРУДЕ ВИДЕОРЕСУРСТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш мектептің 4-сыныбында информатика пәнін оқытуда бейне ресурстарды пайдаланудың тиімділігі қарастырылған. Жұмыс тақырыбының өзектілігі білім беру жүйесін компьютерлендірудің кең

таралуына байланысты, сонымен қатар білім сапасын арттыру мақсатында бастауыш мектептің оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізу қажеттілігімен байланысты. Көптеген зерттеушілер өз жұмыстарын информатиканы оқыту үдерісіне ақпараттық технологияларды, атап айтқанда бейне ресурстарды енгізу мәселесіне арнады, бірақ бұл тақырып бойынша теориялық дереккөздер жасанды интеллектіні пайдаланып жасалынған заманауи бейне-ресурстарды қарастырмайды. Информатика сабақтарында бейне ресурстарды пайдаланудың негізгі артықшылықтары: сабақта оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, есту және айту дағдыларымен жұмыс істеу, сондай-ақ бұрын зерттелген материалды қайталау және бекіту. Бейнематериалдарды сабақтың мақсатына және оқушылардың жас деңгейіне сәйкес пайдалану информатиканы оқытуда оң нәтиже береді. Мақалада мектептегі білім сапасын арттыру құралы ретінде бейнематериалдың мүмкіндіктері ашылып, оларды пайдаланудың ғылыми-әдістемелік негіздері көрсетілген. Сабақта бейнематериалдарды таңдау және пайдалану тиімділігінің критерийлері ұсынылып, информатика пәні мұғалімінің оларды пайдалану тұрғысынан заманауи электрондық білім беру ресурстарының сипаттамасы берілген. Зерттеудің мақсаты – бастауыш сынып оқушыларына информатиканы оқытуда бейнематериалдарды қолданудың өзектілігі мен орындылығын талдау. Зерттеу әдістемесі - жұмыс дипломдық жұмысты жазу процесінде орындалды және педагогикалық тәжірибеде сынақтан өтті.

Түйін сөздер: бейнересурстар, цифрлық технологиялар, сандық бейне, электрондық оқыту, қашықтықтан оқыту.

Ж.Е. Кубентай^{1*}, А.Б. Кубентай¹, С.Н. Кубентаева¹

¹Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова,
г. Усть-Каменогорск, Казахстан

*zhadiger.kobentay@gmail.com

АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИДЕОРЕСУРСОВ В ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективность использования видеоресурсов при обучении информатике в 4 классе начальной школы. Актуальность темы работы связана с широким распространением компьютеризации системы образования, а также необходимостью внедрения информационных технологий в учебный процесс начальной школы в целях повышения качества образования. Многие исследователи посвятили свою работу проблеме внедрения информационных технологий, в частности видеоресурсов, в процесс обучения информатике, однако теоретические источники по этой теме не рассматривают современные видеоресурсы, созданные с помощью искусственного интеллекта. Основными преимуществами использования видеоресурсов на занятиях по информатике являются: повышение познавательной активности учащихся на уроке, работа с навыками

аудирования и говорения, а также повторение и закрепление ранее изученного материала. Использование видеоматериалов в соответствии с целью урока и возрастным уровнем учащихся дает положительные результаты в преподавании информатики. В статье раскрываются возможности видеоматериалов как средства повышения качества образования в школе, а также показаны научно-методические основы их использования. На уроке представлены критерии отбора и использования видеоматериалов, а также дано описание современных электронных образовательных ресурсов с точки зрения их использования учителем информатики. Цель исследования – проанализировать актуальность и целесообразность использования видеоматериалов при обучении информатике учащихся младших классов. Методика исследования – работа была проведена в процессе написания дипломной работы и апробирована в педагогической практике.

Ключевые слова: видеоресурсы, цифровые технологии, цифровое видео, электронное обучение, дистанционное обучение

J.E. Kubentay^{1*}, A.B. Kubentay¹, S.N. Kubentaeva¹

¹East Kazakhstan University named after S. Amanzholov,

Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

*zhadiger.kobentay@gmail.com

ASPECTS OF USING VIDEO RESOURCES IN SCHOOL EDUCATION

Abstract. This article examines the effectiveness of using video resources when teaching computer science in the 4th grade of primary school. The relevance of the topic of the work is associated with the widespread computerization of the education system, as well as the need to introduce information technologies into the educational process of primary schools in order to improve the quality of education. Many researchers have devoted their work to the problem of introducing information technologies, in particular video resources, into the process of teaching computer science, but theoretical sources on this topic do not consider modern video resources created with the help of artificial intelligence. The main advantages of using video resources in computer science classes are: increasing the cognitive activity of students in the lesson, working with listening and speaking skills, as well as repeating and consolidating previously learned material. The use of video materials in accordance with the purpose of the lesson and the age level of students gives positive results in teaching computer science. The article reveals the possibilities of video materials as a means of improving the quality of education at school, and also shows the scientific and methodological foundations of their use. The lesson presents criteria for the selection and use of video materials, as well as a competent description of modern electronic educational resources from the point of view of their use by computer science teachers. The purpose of the study is to analyze the relevance and feasibility of using video materials when teaching computer science to junior schoolchildren.

Research methodology - the work was carried out in the process of writing a thesis and tested in teaching practice.

Keywords: video resources, digital technologies, digital video, e-learning, distance learning.

КІРІСПЕ

Еліміздің білім беру саласында соңғы кездері болып жатқан өзгерістер білім берудің жаңа стандартына көшумен тығыз байланысты, бұл үрдіс білім алушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жетік меңгеру арқылы оқу үрдісіне белсенді араласуын, ал оқытушының өз сабақтарында жаңа технологияларды кеңінен қолдануын қажет етеді. Оқытушылар сандық сауаттылықты меңгерген және жаңа ақпараттық технологияларды тиімді қолданған кезде, бұл тәсілдер білім алушылардың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытуға, өз түсініктерін білдіру үшін шығармашылық және жеке мүмкіндіктерін пайдалануға және қоғамдағы тұрақты технологиялық өзгерістерге жақсырақ дайындалуына ықпал етеді. Мұның бәрі мектептегі білім берудің бастауыш буынына сапалы жаңа талаптар қояды, атап айтқанда бастауыш білім беруді ақпараттандыру саласында болып жатқан өзгерістер, бастауыш сынып мұғалімдерінің оқытудағы ақпараттық дайындық мәселелерін өзекті етеді [1].

ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ

Оқытуда аудиовизуалды құралдарды қолдану әдістемесін әзірлеу идеясы жаңа емес, ол көптеген отандық және шетелдік әдіскерлердің назарында (И.А. Зимняя, Е.С. Полат, В.М. Поляков, Е.И. Дмитриева, Р.К. Потапова, И.А. Смольяникова, М.Г. Лебедько, В.А. Левашова, И.А. Цатурова, Е.Н. Соловова, В. Вегвари, К.Э. Ковалев және т.б.).

Оқытудың техникалық құралдарын (ОТҚ), оқу үдерісіндегі жаңа технологияларды пайдалануға, фильмді қабылдау мәселелеріне арналған отандық ғылыми-әдістемелік әдебиеттердің ішінде: М.В. Баранова, И.А. Гончар, Г.Г. Городилова, Н.И. Жинкина, И.А. Зимняя, В.И. Иванова-Цыганова, А.А. Леонтьева, И.А. Щербакова және т.б.

М.В. Баранованың пікірінше, оқыту процесінде бейнематериалдарды қолданудың пәрменділігі материал сюжетінің белгілі бір сабақ тақырыбымен үйлесімділігімен айқындалған. Сондай-ақ бейнематериалды бірқатар жаттығулар мен тапсырмалар қамтамасыз ету қажет [2].

Шетелдік зерттеушілер ұсынған бейнематериалдарды таңдау критерийлерін немесе принциптерін қарастырайық. Дж.Ванг мұғалімдер фильмдер мен телехикаялар сияқты бейнематериалдардың мазмұнына мұқият болуы керек деп санайды. Мұғалімдер сыныпта зорлық-зомбылық немесе ересектерге арналған мазмұнды қолданбауы керек. Тарихи тұлғалар мен оқиғаларды көрсететін бейнероликтер өте мазмұнды және қызықты болып келеді. Оқушылардың назарын аудару үшін мұғалімдер қарапайым және өнегелі оқиғалармен, шынайы кейіпкерлермен және қысқа да түсінікті диалогтармен бейнематериалды таңдауы керек [3].

Р.П. Мильрудтың айтуынша, бейнематериалдарды оқу процесіне қосу оқуға деген ынтаны айтарлықтай арттырады, өйткені олар оқушыларды нақты өмірде осындай жағдайларда қалай әрекет ету керектігін түсінуге көмектесетін көптеген жағдайлармен таныстыра алады [4].

Мектепте оқу үшін бейнересурстарды пайдалану ондаған жылдар бойы болды, бірақ соңғы жылдары цифрлық технологияның дамуымен мүмкіндіктер ауқымы бұрынғыдан да кеңейді. Ертерек кездегі мұғалім бір тоқсанда бір немесе екі рет сабаққа теледидар немесе бейнетаспаны алып келе алатын. Бүгінгі таңда бейнересурстар интернетте оңай қолжетімді және мұғалімдер оларды әртүрлі жағдайда әлдеқайда тиімді пайдалана алады.

ӘДІСТЕМЕ

Сыныпта тиімді оқуға қол жеткізу үшін мұғалім оқушылардың қызығушылығын ояту және оны бүкіл сабақ бойы сақтау үшін барлық мүмкіндіктерді пайдалануы керек, бұл оқушылар оқу процесіне белсенді қатысқан жағдайда ғана мүмкін болады.

Әдістемелік тұрғыдан алғанда, бейнефильм дегеніміз – сөйлеу қарым-қатынасының табиғи жағдайларын жасауға арналған және көрнекіліктің негізгі түрлерін (көру, есту, мотор, бейнелі, экстралингвистикалық және т.б.) синтездеу арқылы оқушыларға эмоционалды әсер етудің үлкен күшіне ие әдістемелік және режиссерлік тұрғыдан арнайы дайындалған аудиовизуалды оқыту құралы [5].

Бұл жұмыста бейнефильмдер информатика сабақтарында оқушылардың белгілі бір дағдыларын одан әрі дамыту мақсатында ақпарат беру, сондай-ақ оны қабылдау және меңгеру процесінде кері байланыс алу функциясын қамтамасыз ететін оқытудың техникалық құралдарының бір түрі ретінде түсініледі. «Бейнефильм» терминімен қатар әртүрлі ғалымдардың пікірлерін келтіре отырып, біз синоним болып табылатын «бейнематериал», «бейнересурс», «оқу бейнесі» терминдерін қолданамыз.

Бейнересурстарды тиімді қолдану оқу процесін жақсартта алады, бірақ сонымен қатар белгілі бір тәуекелдіктерді де тудырады. Мұнда оқушылар барынша белсенді болуы керек және бақылау ешқашан енжарлы болмауы керек. Бейне тиімді педагогиканы алмастыра алмайды және бейнересурстарынан барынша пайда алу үшін тепе-теңдік пен басқа оқыту әдістерімен интеграция қажет. Сонымен қатар кейде интернетте қолжетімді ауқымды мазмұнның ішінен ең жақсы материалдарды табу қиын болуы мүмкін. Бұл мақалада біз оқушылардың оқу сапасын жақсарту үшін бейнелерді оқу процесіне дұрыс біріктірудің бірнеше әдісін қарастырамыз.

Заманауи жас бүлдіршіндер алдыңғы буын балаларымен салыстырғанда ақпараттық технологияларды тезірек меңгереді, кішкентай жастарына қарамастан интернеттің жақсы пайдаланушылары болып табылады. Әртүрлі гаджеттер бүгінде олардың өзара қарым-қатынасының, жеке және әлеуметтік дамуының табиғи бір бөлігі сияқты қабылданады. Сондықтан сандық бейнені олардың ресми оқу бағдарламаларына енгізудің ерекше мәні бар. Зерттеулер көрсеткендей, бейнеклиптер балалардың сыныптағы ойлау қабілетін дамытуға, есте сақтау және еске алу қабілеттерін дамытуға көмектеседі [6-8].

Берілетін ақпараттың стиліне байланысты бейнематериалдарды төмендегідей жіктеуге болады:

- көркем (мультфильмдер, түрлі көркем фильмдер, қойылымдардың фрагменттері);
- ғылыми-көпшілік, публицистикалық (сұхбаттар, деректі және оқу фильмдері);
- ақпараттық (жарнама, жаңалықтар жазбасы, телебағдарламалар, бейнероликтер);
- елтану (бейне экскурсиялар).

Электронды оқыту (күндізгі, аралас немесе қашықтан оқыту) кезінде білім беру контентін білім алушыға жеткізудің тиімді түрі ретінде оқыту бейнересурстарын қарастыруға болады. Оқыту үрдісінде пайдаланылатын бейнересурстарының бірнеше маңызды айырмашылықтарын атап өтейік:

- бірінші кезекте бейнематериалдың көрнекілігі: бейнематериалдар материалдың көрнекілігімен, оның «қимылдауы», басқа жолмен көрсетуге болмайтын құбылыстар мен процестерді елестету қабілетімен ерекшеленеді;
- екінші кезекте қозғалмалылығы: көрсетілген кадрлардың ұтқырлығы зейінді арттыруға көмектеседі, қызығушылықты оятады және ақпаратты беру процесін жан-жақты етеді;
- үшінші кезекте ұтқырлығы; – қолжетімділік (компьютерлік желілердің шапшаң дамуына тығыз байланысты).

Сонымен қатар ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың шапшаң дамуы оқу үрдісінде қолданылатын бейнематериалдарды үнемі жаңғыртып, жаңалап отыруды талап етеді. Заман талабына сай жаңартылған бейнематериалдар оқушылардың пәнге деген қызығушылықтарын, ынталарын арттырып қана қоймай; сонымен қатар өз беттерімен білім алуға деген құлшыныстарын оятып, белсендіреді. Сабақта бейнематериалдарды қолдану аспектілері:

- басқа материалдар аз ақпаратты және түсініксіз болған кезде, күрделі тақырыптарды немесе курс сұрақтарын түсіндіруде;
- ішкі құрылым, микроәлем объектілері және т.б. сияқты қалыпты жағдайда көзге көрінбейтін нәрселерді көрсетуде;
- кез келген құбылысты шынайырақ ету немесе эмоционалды әсерді күшейтуде;
- материалды беруде мұғалімнің қатысу әсерін жасау [9].

Сабақта бейнересурстарды пайдалану кезінде мұғалім оқушыларға көрсетілімнің мақсатын, көру барысында неге басты назар аударуы керек екенін ұғындыруы керек. Балаларды бейнематериалмен аналитикалық жұмыс жасай білуге үйрету мұғалімнің басты міндеттерінің бір екені сөзсіз. Оқушыларды бейнематериалдарды тамашалап қана қоймай, қаралым соңында оны бірлесіп талдауға үйрету де өте маңызды шараға жатады. Басқаша айтқанда, көрсетілім аяқталған соң оқушылардың бейнемазмұнын қаншалықты ұғынғандарын тексеріп, алдымызға қойған мақсаттарға қол жеткізгенімізді анықтап алуымыз

керек, себебі бейнежазба өз алдына оқшауланған бөлік болып қалмай, сабақтың біртұтас әдістемелік мақсатына жұмыс жасауы тиіс.

Технология қарқынды дамып келе жатқандықтан, білім беру процестерін жаңартып отыру өте маңызды. Мұны істеудің кейбір жолдарын қарастырып өтейік.

- жаңа тақырыптарды енгізу үшін бейнені пайдалану;
- бейне сабаққа дайындық ретінде;
- оқу материалдарының әртүрлілігі;
- кеңейтілген тәжірибеге арналған бейне;
- бейнелер әртүрлі оқу жылдамдығын қамтамасыз етеді;
- қашықтықтан оқытуға арналған бейне;
- бейне бейімделу жаттығуларын ынталандыруы мүмкін;
- геймификация араласуға ықпал етеді;
- әлеуметтік дағдыларды үйренуге арналған бейнелер;
- мәдени сананы дамыту;
- оқушылар жасаған мазмұн;
- бейне болашақ мүмкіндіктердің ашылуы ретінде.

1. Жаңа тақырыптарды енгізу үшін бейнені пайдалану.

Бейнепрезентация жаңа тақырыпты ұсынудың тамаша тәсілі болуы мүмкін. Бейнеклиптер жас оқушыларды бірден қызықтыратын тақырыпқа қарапайым шолуды ұсына алады, өйткені бейне олардың ашылуының негізгі әдістерінің бірі болуы мүмкін. Мұндағы бейне мұғалімнің өзара әрекеттесуін алмастырмайды, бірақ жақсы бағытталған клип оқушылардың қиялын өте тиімді түрде белсендіре алады.

2. Бейнені сабаққа дайындық ретінде қолдану

«Төңкерілген сынып» деп аталатын сценарийде оқушылар сыныпта мәселелерді шешпес бұрын үйде бейнематериалды қарап таныса алады. Үй тапсырмасының дәстүрлі моделімен сыныпта жаңа материал ұсынылады, содан кейін үйде жаттығулар немесе тапсырмалар арқылы бекітіледі. «Төңкерілген сынып» моделінде бастапқы презентация сабақ алдында үйде өткізіледі, содан кейін оқушылар оған қолайлы сынып ортасында қатыса алады. Бұл оқушыларға оқуды ынтымақтастық контекстінде бекітуге, сонымен қатар мүмкін болған жағдайда, бастапқы бейнелерді қайталап қарауға мүмкіндік беру арқылы пайдалы болады.

3. Оқу материалдарының әртүрлілігі

Зерттеулер көрсеткендей, әртүрлі оқыту әдістерін қолдану арқылы білім беру сапасы жақсарады. Әдетте біз, есте сақтаудың негізгі екі түрі деп қабылдайтын – есту және көру – когнитивті жүктеме деп аталатын нәрсені жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл дегеніміз, бейне мен сөйлесу әдісін біріктірген кезде оқушылар біршісінен екіншісіне қарағанда көбірек материал ала алады. Осылайша, бейнеклиптер оқушылардың оқу сапасын жақсарту үшін дәстүрлі оқыту әдістеріне қосымша ретінде пайдаланылуы мүмкін.

4. Кеңейтілген тәжірибеге арналған бейне

Барлық мұғалімдер білетіндей, тым көп теория аздап қиындық туғызуы мүмкін. Кез келген оқушы айтудан гөрі жақсы демонстрациялар мен идеялардың кеңейтілген спектрінен пайда көреді. Бұл, әсіресе зейінді шоғырландыру және тілді түсіну дағдылары олардың көру қабілеттеріне қарағанда аз дамыған болуы мүмкін өте кішкентай оқушыларға қатысты. Бейнеклиптер ғарыш кеңістігінің моделі, атом деңгейіндегі өзара әрекеттесу, дене ішіндегі процестер немесе әдетте кездеспейтін жануарлар немесе орындар сияқты сөздер жеткіліксіз болатын сипаттама сфералары туралы түсінік бере алады.

5. Бейнелер әртүрлі оқу жылдамдығын қамтамасыз етеді

Сыныпта дербес компьютерлерді немесе планшеттерді пайдалану жиі кездеседі және мұнда бейнеклиптер мұғалімнің қолдауының артықшылықтарын сақтай отырып, жеке оқу тәжірибесін ұсына алады. Жеке экрандар мен құлаққаптарды пайдалана отырып, оқушылар бейнелерді қалағанынша көре алады немесе қажет болған жағдайда кідірту, ойлау және сөйлесу үшін тоқтата да алады.

6. Қашықтықтан оқытуға арналған бейне

Бейнематериалдың жеке бейімделуі әртүрлі келу жағдайлары үшін өте пайдалы. Әртүрлі себептерге байланысты кейбір оқушылар сабаққа басқалар сияқты үнемі қатыспауы мүмкін; осылайша, кейбір оқушылар қашықтан болса да, бейне ресурстарын бүкіл сыныптың біртұтастығын қамтамасыз ету үшін пайдалануға болады.

7. Бейнебейімделу жаттығуларын ынталандыруы мүмкін

Бейнематериалды қолданып оқытудың қауіп-қатерлерінің бірі – оқушылардың шамадан тыс салғырт болуы, бұл есте сақтау қабілетіне зиян. Дегенмен, дұрыс ұйымдастырылған бейнематериал дұрыс бағытта әсер етеді және бейнелер арқылы интерактивті оқыту өте тиімді оқу құралы болуы мүмкін. Пайдалы топтық әрекет – талқылауға түрткі болатын бейне немесе бейнелер сериясын көру. Оқушылардың жасы және оқу деңгейіне байланысты ол ашық және сыни немесе қатаң құрылымды болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда оқушылар не іздеп жатқанын білу үшін жұмысты клип жасаудан бастаған дұрыс.

8. Геймификация араласуға ықпал етеді

Көптеген интернет пайдаланушылары қазір Duolingo or the Khan Academy сияқты платформаларда оқытудың геймификациясымен таныс. Шынында да, бұл платформалар оқу жоспарына енгізілуі мүмкін. Ұқсас әдістерді оқу материалдарына да қолдануға болады, мұнда оқу материалы арқылы оқушылардың дамуы бірқатар тапсырмалар мен марапаттар түрінде ұсынылады [10]. Бұл үшін интерактивті бейне өте тиімді, өйткені визуалды жеделдік процесті өте түсінікті ете алады, әсіресе жас оқушылардың көпшілігінде бейнеойындармен біраз тәжірибесі бар.

9. Әлеуметтік дағдыларды үйренуге арналған бейнелер

Үйрену тек фактілермен ғана шектелмейді. Балалардың білімін әлеуметтік дағдылар мен саналылық тұрғысынан да дамыту қажет. Бейне осындай тақырыптарды ұсынудың тамаша тәсілі болуы мүмкін. Мысалы, достық, қорлау немесе әлеуметтік қысым туралы сұрақтар кез келген жаста туындауы мүмкін.

Бейнеклиптер шынымен де мәселелер туралы айту арқылы балалардың түсініктерін дамытуға көмектеседі.

10. Мәдени сананы дамыту

Сол сияқты, балалардың мәдени санасын бейнересурстарда ашық емес, көбінесе өте нәзік белгілер арқылы дамытуға болады. Бұл әсіресе балаларға мәдени немесе этникалық айырмашылықтарды үйрету үшін пайдалы болуы мүмкін, әсіресе сыныптың өзі белгілі бір дәрежеде біртекті болса.

11. Оқушылар жасаған мазмұн

Бұл күндері бейне жасау технологиясы контенттің өзі сияқты кең таралған, сондықтан да балаларға өз клиптерін жасаудың пайдасы өте көп екені сөзсіз. Мұның екі мақсатқа қызмет етуі мүмкін: біріншіден, белсенді оқу процесінің бөлігі ретінде, өйткені кез келген тақырыпты баяндау ойлауды қажет етеді, сондықтан оқуды күшейтеді; екіншіден, әрине, сандық құралдарды пайдалана отырып, нысанды жобалау – өз алдына құнды шеберлілік.

12. Бейнеболашақ мүмкіндіктердің ашылуы ретінде

Қазіргі уақытта бейнеклиптер білім беру ресурстары ретінде кеңінен қолжетімді болғанымен, виртуалды шындық пен толықтырылған шындық жүйелерінің болашақ мүмкіндіктерін қарастырған жөн. Бұл жүйелер жақын арада оқытуда кеңінен қолданылады және интерактивті және ауқымды оқыту үшін одан да көп мүмкіндіктер ұсынады.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Біздің зерттеу жұмысымыздың мақсаты – мектептің 4 сынып информатика курсы бойынша оқушыларға арнап бейнематериалдар әзірлеу, бастауыш сынып оқушыларына білім беру үрдісін жетілдіру үшін сапалы электронды ресурс құру.

Оқу құралының әрбір бөлімінің материалын қарастыруды келесі бөлімге дәлелді көшу мүмкін болатын тақырыпты көрнекі түрде ұсынудан бастау ұсынылады. Осылайша, жеке тақырыптар тармақталған модульдер түрінде жалпы тапсырмаға енеді. Бөлімдер материалын баяндау теория мәтіндерімен қатар, зерттелетін объектіні көрнекі түрде бейнелейтін бейне сипаттағы фрагменттермен де сүйемелденеді. Қажет болған жағдайда оқушы жеткіліксіз меңгерілген бөлімге қайта орала алады.

Тақырыптарды бірнеше рет пысықтау мүмкіндігі алынған іскерлік пен дағдыларды шоғырландыруға әкеледі, кіріктірілген модульдерді пайдалану көрнекілік деңгейін арттырады, бұл оқу материалын игеруге оң әсер етеді.

Әзірленіп жатқан электрондық құрал информатиканы тереңірек меңгеруге ықпал етеді, оқушылар мен мұғалімге «мұғалім-оқушы-компьютер» жаңа білім беру ортасын ыңғайлы игеруге мүмкіндік береді.

Зерттеу тақырыбы бойынша бұрыннан жарық көрген жұмыстарға жасалынған шолудан кейін мынадай қорытындылар жасалды:

1) мектепте сабақ беруде бейнені қолдануға арналған барлық жұмыстардың басым көпшілігі шет тілін, оның ішінде ағылшын тілін оқытуда қолданылуға бағытталған;

2) басқа пәндерді оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану кеңінен зерттелген десек те, бейнені қолданып оқыту

туралы кездескен жұмыстардың басым көпшілігі теориялық зерттеулермен шектелген;

3) информатика пәнін бастауыш сыныптарда оқытуда АКТ қолдануға арналған зерттеу жұмыстарының көпшілігінде Learning Apps, Word Wall т.б. бағдарламаларда интерактивті тапсырмалар құру қарастырған.

Өскемен қаласында 2019 жылы жарық көрген А.А. Касенованың «Scratch бағдарламасы» практикалық тапсырмалар жинағында «Scratch бағдарламасы» ұғымы және практикалық тапсырмалар қарастырылған. 4-сыныпқа арналған практикалық тапсырмалар жасалған, атап айта кететін болсақ, Scratch ортасында «Мысық және Ит» ойыны жобасы; Scratch ортасында «Ұшу жарысы» ойыны жобасы; Scratch ортасында «Лабиринт» ойыны жобасы. Бұл үш практикалық тапсырма әрине тым аз және мектеп мұғалімінің сұранысын қанағаттандыра алмайды.

Біз өз зерттеу жұмысымызда Қазақстан оқу бағдарламасына және 4-сыныпта қолданыста жүрген қазақ тіліндегі (Ж.У.Кобдикова, Г.А.Көпеева, А.А. Қаптағаева, А.Ғ.Юсупова) оқулыққа сай бейнересурстар әзірлеуге ден қойдық. Оқу бағдарламасы бойынша 4-сынып информатика курсына аптасына бір сағат берілген, жыл көлемінде алатын болсақ бұл 34 сағатты құрайды.

4 сынып информатика курсы 5 бөлімнен тұрады:

1. Бағдарламалау (ортақ тақырыптары: «Менің Отаным – Қазақстан», «Адами құндылықтар»).
2. Робототехника. Лабиринт және кегльринг (ортақ тақырыптары: («Мәдени мұра», «Мамандықтар әлемі»).
3. Бейне жасау (ортақ тақырыбы: «Табиғи құбылыстар»).
4. Презентациялар (ортақ тақырыбы: «Қоршаған ортаны қорғау»).
5. Болашақтың компьютерлері (ортақ тақырыптары: «Болашаққа саяхат», «Ғарышқа саяхат»).

Бірінші «Бағдарламалау» бөлігінде 6 тақырып, екінші «Робототехника» бөлігінде 5 тақырып қарастырылады, бүгінгі таңда осы тақырыптардың барлығына қысқа мерзімді жоспар құрылып, әрбір тақырыпқа бейнематериал дайындалды.

Оқу бағдарламасына сәйкес 4-сыныпта «Scratch бағдарламасы» оқылатын болғандықтан әзірленген бейнематериалдарда осы бағдарламаның эмблемасы болып саналатын мысықтың баласы «Тырнауыштың» (Scratch) бейнесі басты кейіпкер ретінде таңдалды. Мұның бірінші себебі, оқушылар бұл кейіпкермен оқулық арқылы таныс, екіншіден, кішкентай оқушыларға басқа бір мультфильмнен немесе ертегілерден алынған кейіпкерлерге қарағанда мысықтың баласы тартымды болады деп шештік. Дайындалған әрбір бейне қойылатын талаптарға сай құрылды, ұзақтығы жағынан 5-7 минуттан аспайды.

Оқытуға арналған бейне туралы қорытынды ойлар. Заманауи цифрлық технологияның өркендеуімен оқу бейнесі кез келген мұғалім үшін баға жетпес байлық болып табылады. Дегенмен бұл ресурстарды барынша тиімді пайдалану үшін оларды алдымен дұрыс орналастыру өте маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Абилхасимова А.Е. Цифрлық білім беру ресурстарын білім беру үрдісінде қолдану / А.Е. Абилхасимова // Молодой ученый. – 2020. – №14 (304). – С. 32, 292-295.
2. Баранова М.В. Совершенствование грамматической стороны диалогической речи учеников старших классов и студентов в процессе работы над видеофильмом (Немецкий язык как вторая специальность): дис. ... канд. пед. Наук / М.В. Баранова. – СПб., 2016. – 130, 506 с.
3. Ван, Х.К., Чен К.В.Ю. (2020). Обучение английскому языку на YouTube: саморегулируемое обучение английскому языку L2 на YouTube. Инновации в изучении и преподавании языка, 14, С. 24, 333-346. – URL: <https://doi.org/10.1080/17501229.2019.1607356>
4. Мильруд Р.П. Курс методики преподавания английского языка: учебное пособие / Р.П. Мильруд. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. ун-та им. Г.Р. Державина, 2001. – 159, 189 с.
5. Бидайбеков Е.Ы. Состояние и перспектива развития информатики в начальных классах школ Республики Казахстан / Е.Ы. Бидайбеков, А.Б. Ибашова // Труды Большого Московского семинара по методике раннего обучения информатике; под ред. Ю.А. Первина. – Т. 3. – М.: Изд. РГСУ, 2012. – С. 32, 29-42.
6. Даггэн С. Искусственный интеллект в образовании: Изменение темпов обучения. Аналитическая записка ИИТО ЮНЕСКО; пер. с англ.: Паршакова А.В. / С. Даггэн. – М.: Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании, 2020.
7. Ошанова Н.Т. Подготовка будущих учителей информатики в условиях цифровизации на основе курса «История информатики» / Ошанова Н.Т., Буканова А.К., Кажиякпарова З.С. и др. // Всемирный журнал образовательных технологий. – 2021. – Т. 13, В. 3. – С. 354-369.
8. Акчайыр, Мурат и Гекче Акчайыр Преимущества и проблемы, связанные с использованием дополненной реальности в образовании: систематический обзор литературы. Обзор исследований в области образования. – 2017. – №20. – С. 1-11.
9. Биджиева С.Х. Геймификация образования: проблемы использования и перспективы развития / С.Х. Биджиева, Ф.А.-А. Урусова // Мир науки. Педагогика и психология. – 2020. – №4. – С. 50-58.
10. Дмитриев Д.В. Создание видеороликов в процессе обучения иностранному языку в вузе / Д.В. Дмитриев, К.А. Митюрникова, Ю.С. Недозрелова // Современные проблемы науки и образования. – 2022. – №5.
11. Деннинг Дэвид. (2020). Видео в теории и практике: проблемы использования в классе и оценка видео учителем. Академия. – URL: https://www.academia.edu/4666293/Video_in_Theory_and_Practice_Issues_for_Classroom_Use_and_Teacher_Video_Evaluation

12. Кисель И.Ф. Специфика использования геймификации в образовательном процессе / И.Ф. Кисель // Сборники конференции НИЦ социосфера. – 2020. – №26. – С. 35-37.

13. Быкова К.И. Развитие творческого мышления посредством обучения 3D-моделированию / К.И. Быкова, Н.А. Зверков, Е.А. Кузьмичева // Информационные технологии в образовательном процессе вуза и школы: материалы XV Всероссийской научно-практической конференции/ Воронежский государственный педагогический университет. – Воронеж, 2021. – С. 68-72.

14. Семёнова И.В. Геймификация при обучении информатике в 7-8 классах школы на основе платформы Joyteka / И.В. Семёнова, Б.Е. Стариченко // Актуальные вопросы преподавания математики, информатики и информационных технологий. – Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2022. – С. 346-352.

15. Сафронова Н.В. Авторские видеоролики по информатике для младших школьников в открытом доступе / Н.В. Сафронова // Материалы международной научно-практической интернет-конференции «Актуальные проблемы методики обучения информатике и математике в современной школе» - М.: МПГУ, 2019. – С. 22-26.

REFERENCES

1. Abilkhasimova A.E. Numbers, I take resources, I take resources, I take urdisinde koldana// Young scientist. – 2020. – No.14(304). – pp. 32, 292-295.

2. Baranova M.V. Improving the grammatical side of dialogic speech of high school and university students in the process of working on a video film (German as a second specialty): dis. ...cand. ped. Sci. – St. Petersburg, 2016. – 130, 506 p.

3. Wang H.C., & Chen C.W.Y. (2020). Learning English from YouTubers: English L2 Learners' Self-Regulated Language Learning on YouTube. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 14, 24, 333-346. – URL: <https://doi.org/10.1080/17501229.2019.1607356>

4. Milrud R.P. Course on methods of teaching English: textbook. – Tambov: Tamb publishing house. state University named after G.R. Derzhavina, 2001. – 189 p.

5. Bidaibekov E.Y., Ibashova A.B. The state and prospects of computer science development in primary schools of the Republic of Kazakhstan // Proceedings of the Great Moscow Seminar on the methodology of early learning in Computer Science; edited by Yu.A. Pervin. – Vol. 3. – M.: Publishing House of the Russian State Pedagogical University, 2012. – pp. 32, 29-42.

6. Duggan S. Artificial intelligence in education: Changing the pace of learning. Analytical note by UNESCO IITE; translated from English: Parshakova A.V. – Moscow: UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2020.

7. Oshanova N.T., Bukanova A.K., Kazhiakparova Z.S. et al. Training future computer science teachers in the context of digitalisation based on the «History of informatics» course // *World Journal on Educational Technology*. – 2021. – Vol. 13, Issue 3. – P. 354-369.

8. Akçayır Murat, Gökçe Akçayır. «Advantages and challenges associated with augmented reality for education: A systematic review of the literature». *Educational*

Research Review – 2017. – №20. – pp. 1-11.

9. Bidzhieva S.Kh., Urusova F.A.-A. Gamification of education: problems of use and development prospects // World of Science. Pedagogy and psychology. – 2020. – No.4. – P. 50-58.

10. Dmitriev D.V., Mityurnikova K.A., Nedozrelova Yu.S. Creating videos in the process of teaching a foreign language at a university // Modern problems of science and education. – 2022. – No.5.

11. Denning David. (2020). Video in theory and practice: problems of use in the classroom and teacher evaluation of video. Academy. – URL:https://www.academia.edu/4666293/Video_in_Theory_and_Practice_Issues_for_Classroom_Use_and_Teacher_Video_Evaluation

12. Kisel I.F. Specifics of using gamification in the educational process // Proceedings of the conference of the Scientific Research Center Sociosphere. – 2020. No.26. – pp. 35-37.

13. Bykova K.I., Zverkov N.A., Kuzmicheva E.A. Development of creative thinking through training in 3D modeling // Information technologies in the educational process of universities and schools: materials of the XV All-Russian scientific and practical conference / Voronezh State Pedagogical University. – Voronezh, 2021. – pp. 68-72.

14. Semyonova I.V., Starichenko B.E Gamification in teaching computer science in grades 7-8 at school based on the Joyteka platform // Current issues in teaching mathematics, computer science and information technology: [Electronic resource]: interuniversity collection of scientific works. – Ekaterinburg: Ural State Pedagogical University, 2022. – P. 346-352.

15. Safronova N.V. author's videos on computer science for junior schoolchildren in the public domain // Materials of the international scientific and practical Internet conference «Current problems of methods of teaching computer science and mathematics in modern school» – M.: MPGU, April 22-26, 2019.

УДК 159.9.07

MPHTH 15.21.51

Yu.E. Kukina^{1*}, R.Zh. Tyulyupergeneva¹

¹Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University, Ust-Kamenogorsk,
Republic of Kazakhstan

*e-mail: kukinayu@gmail.com

TEMPORAL CONCEPT OF PERSONALITY

Abstract. The purpose of the study was to identify and describe the constructs of the time concept of mature and adolescent individuals.

Temporal concept is analyzed as one of the factors of human aging. The constructs of the temporal concept can be representations of the past, present, and future, assessment of life saturation, and meaning-life orientations. The study involved

80 subjects (17 to 48 years old), 40 of adolescent and 40 of mature age. Four methods aimed at assessing various parameters of personality's attitude to time were applied. Student's t-criterion was used for data processing and analysis. It was revealed that the time transpective of mature-age subjects is an alternation of zones of "tension" and relative «emotional calm» in the period of labor activity followed by a sharp decline in the saturation of life in the retirement period. They are more focused on the present than on the past and future. For mature age subjects, the decline in life saturation is observed in the past and projected into the future. This perception can act as one of the factors of aging, since the time concept prescribes a decline in activity by a certain time of life (cognitive component), it will lead to changes in emotional and behavioral spheres.

Keywords: time, temporal concept, temporal transpective.

Ю.Е. Кукина^{1*}, Р.Ж. Тюлюпергенева¹

¹Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,

Өскемен қ., Қазақстан Республикасы

*e-mail: kuginayu@gmail.com

ТҮЛҒАНЫҢ УАҚЫТША ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Андатпа. Зерттеудің мақсаты ересектер мен жасөспірімдердің уақытша концепциясының конструкцияларын анықтау және сипаттау болды. Уақыт ұғымы адамның қартаю факторларының бірі ретінде талданады. Уақыт концепциясының конструкциялары өткен, бүгін, болашақ туралы ойларды, өмірдің байлығын бағалауды және өмірдің мәні мен бағдарларын қамтуы мүмкін. Зерттеуге 80 субъекті (17 жастан 48 жасқа дейін), 40 жасөспірім және 40 ересек адам қатысты. Адамның уақытқа қатынасының әртүрлі параметрлерін бағалауға бағытталған төрт әдіс қолданылды. Деректерді өңдеу және талдау үшін студенттің t-тесті қолданылды. Жетілген жастағы субъектілердің уақыттық перспективасы еңбек қызметі кезеңінде «шиеленіс» және салыстырмалы «эмоционалдық тыныштық» аймақтарының кезектесуін, кейіннен зейнеткерлік кезеңдегі өмірдің қанықтылығының күрт төмендеуін білдіретіні анықталды. Олар өткен мен болашаққа қарағанда бүгінге көбірек көңіл бөледі. Жетілген жастағы субъектілер үшін өмірдің қанықтылығының төмендеуі бұрын байқалады және болашақта болжанады. Бұл идея қартаю факторларының бірі ретінде әрекет ете алады, өйткені уақыт тұжырымдамасы өмірдің белгілі бір уақытындағы белсенділіктің төмендеуін (когнитивтік компонент) көрсетеді, бұл эмоционалдық және мінез-құлық сферасының өзгеруіне әкеледі.

Түйін сөздер: уақыт, уақыт түсінігі, уақыт перспективасы.

Ю.Е. Кукина^{1*}, Р.Ж. Тюлюпергенева¹

¹Восточно-Казахстанский университет имени Сарсена Аманжолова,
г. Усть-Каменогорск, Республика Казахстан

*e-mail: kuginayu@gmail.com

ВРЕМЕННАЯ КОНЦЕПЦИЯ ЛИЧНОСТИ

Аннотация. Целью исследования выступило выявление и описание конструкторов временной концепции лиц зрелого и юношеского возраста.

Временная концепция анализируется как один из факторов старения человека. В качестве конструкторов временной концепции могут выступать представления о прошлом, настоящем, будущем, оценка насыщенности жизни, смысло-жизненные ориентации. В исследовании приняли участие 80 испытуемых (от 17 до 48 лет), 40 – юношеского и 40 – зрелого возраста. Были применены 4 методики, направленные на оценку различных параметров отношения личности ко времени. Для обработки данных и их анализа использовался t-критерий Стьюдента. Выявлено, что временная транспектива испытуемых зрелого возраста представляет собой чередование зон «напряжения» и относительного «эмоционального спокойствия» в период трудовой деятельности с последующим резким спадом насыщенности жизни в пенсионный период. Они более обращены на настоящее, чем прошлое и будущее. Для испытуемых зрелого возраста спад насыщенности жизни наблюдается в прошлом и прогнозируется в будущем. Это представление может выступить одним из факторов старения, раз во временной концепции прописан спад активности к определенному времени жизни (когнитивный компонент), то это приведет к изменениям в эмоциональной и поведенческой сферах.

Ключевые слова: время, временная концепция, временная транспектива.

INTRODUCTION

In modern psychology, the problem of psychological time is one of the most interesting and yet insufficiently researched areas. Its peculiarity lies in the fact that time is both objective (subject to universal laws in all situations) and subjective (perceived by each person individually). It serves as a yardstick for measuring events and the development of a person's life, but its experience also strongly depends on personal meanings and values.

Researchers of the problem of time psychology, such as K. Levin, P. Fress, A.A. Kronik, K.A. Abulkhanova-Slavskaya, E.I. Golovakha, N.A. Loginova, E.V. Nekrasova, T.N. Kozlovskaya, L. Gallatello, K. Gilbert, T. Wilson, U. Nezer and others, focused their attention on identifying the qualitative features and subjective aspects of time experience.

Personality in these studies is considered in the context of its temporal structures, characteristics and abilities, moving along its own spatio-temporal trajectory. It not only reflects time and is not only subject to it, experiencing and regulating it, but also becomes an independent center of temporal determination. In addition, personality is

defined in time, and this self-determination covers the process of its development and movement, i.e. its life path. The peculiarity of a personality's life movement is the solution of the contradiction between the objective determinacy of her life in time and the simultaneous possibility of maneuvering in time, building up time reserves and potentiation of time. The personality forms its own time concept, which affects the filling of time stages of the life path, their evaluation and, among other things, acts as a factor of personal aging.

LITERATURE REVIEW

The temporal concept of personality in psychology is investigated under different names: «temporal perspective of personality» (K. Levin, F. Zimbardo), «temporal outlook» (P. Fress), «time concept of personality in the scale of its life» (A.A. Kronik), «pragmatic perspective» (R. Baumeister, K. Vos, G. Oettingen), «temporal perspective of the future» (Coeij, D. T.A.M., Kanfer R.) and others.

G.M. Andreeva emphasizes the importance of awareness of the time of one's existence as a complement to the awareness of one's own identity [1, p. 215]. K.A. Abulkhanova-Slavskaya and T.N. Berezina put forward and prove the hypothesis of the three-component structure of the personal time concept: 1) awareness of time; 2) emotional experience of time; 3) practical organization of time or organization of activity time [2, p. 140]. T.A. Nestik's concept explains the structure of psychological time at both the individual and group (social) levels, suggesting four components: value-motivational, cognitive, affective-evaluative, and conative [3, p. 100]. Coeij, D. T.A.M., Kanfer R., Betts M. and Rudolph K. in their studies prove that building a time perspective, i.e. anticipating and planning future desired outcomes is crucial for well-being, motivation and behavior [4, p. 893]. D. McImerny [5], Baumeister R.F., Voss K.D., Ettingen G. [6].

METHODOLOGY

The purpose of the study is to empirically examine the peculiarities of the temporal conceptualization of mature and adolescent individuals and to identify constructs that act as a factor in human aging.

Hypotheses:

- the temporal concept of mature age individuals is characterized by a sense of inseparability of the past, present and future, focus on the present, experiencing it in its entirety, understanding the meaning and goals of their existence.
- a person with a blurred temporal concept is characterized by self-doubt, orientation to the opinion and assessments of others, anxiety.

To confirm or refute the hypotheses, we conducted a study of the temporal perspective of mature and adolescent individuals and compared the results obtained

Research Methods.

1. Modified questionnaire of self-actualizing personality by E. Sjostrom (SAT).
2. The test «Meaning-Life Orientations» by D.N. Leontiev (MLO).
3. The method of free essays.
4. The method «Evaluation of five years of life» by E.I. Golovakha, A.A.Kronik.
5. Statistical methods: Student's coefficient (t-criterion).

Test subjects: 40 people of mature age (40-48 years old) and 40 people of

youthful age (17-19 years old).

RESULTS AND DISCUSSION

In our study we considered the peculiarities of interaction of the time concept with time periods of personality development.

Considering the results obtained using the CAT methodology, we were primarily interested in the data obtained on the «Orientation in time» scale (Figure 1).

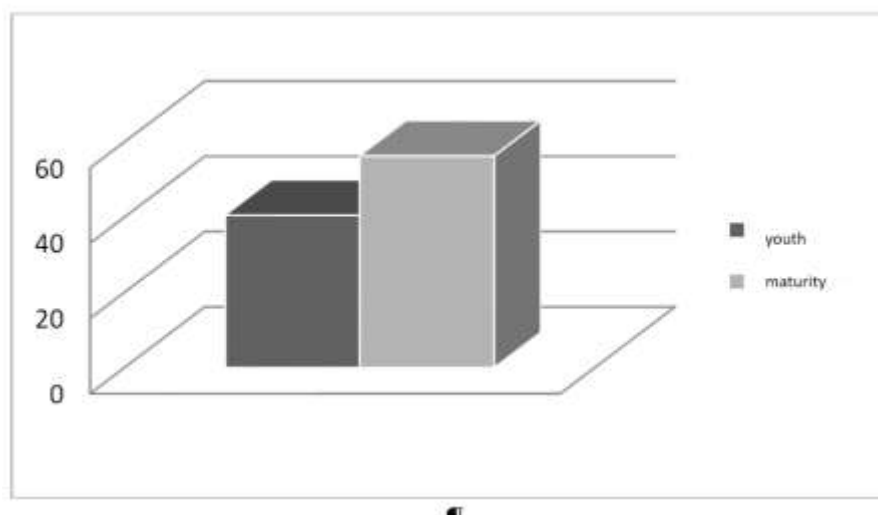

Figure 1 – Data obtained in a sample of subjects on the CAT Time Orientation scale

As shown in the figure, the subjects of mature age have high scores (56.25%), while those of adolescent age have low scores (40.5%). The differences between adolescent and mature age are significant, Student's t - criterion is 4.01, with $p = 0.001$.

A high score on the time orientation scale in mature age individuals indicates the ability to live in the present, fully experiencing the current moment of their lives, rather than viewing it simply as a consequence of the past or a preparation for the future. It also means that they feel a connection between past, present, and future, seeing their lives as whole. The psychological perception of time with such a worldview indicates a high level of self-actualization of the personality, according to A. Maslow, F. Parle and R. May. Self-actualizing individuals live «here and now», fully accepting life with all its manifestations, regardless of external opinions, help or obstacles. The ability to live in the present is evidence of their confidence and activity, rather than expecting things to change by themselves.

On the other hand, a low score on the scale (40.5%) in adolescent subjects indicates orientation to only one segment of the time scale (past, present, or future) and/or discrete, discontinuous perception of their life path.

The results described above are confirmed by the data of D.A. Leontiev's MLO methodology.

The first group of the MLO test indicators is the meaning-life orientations themselves: life meaningfulness (LM), life goals, life saturation (life process) and satisfaction with self-actualization (life performance). The last three categories correlate with purpose (future), process (present) and result (past). Figure 2.

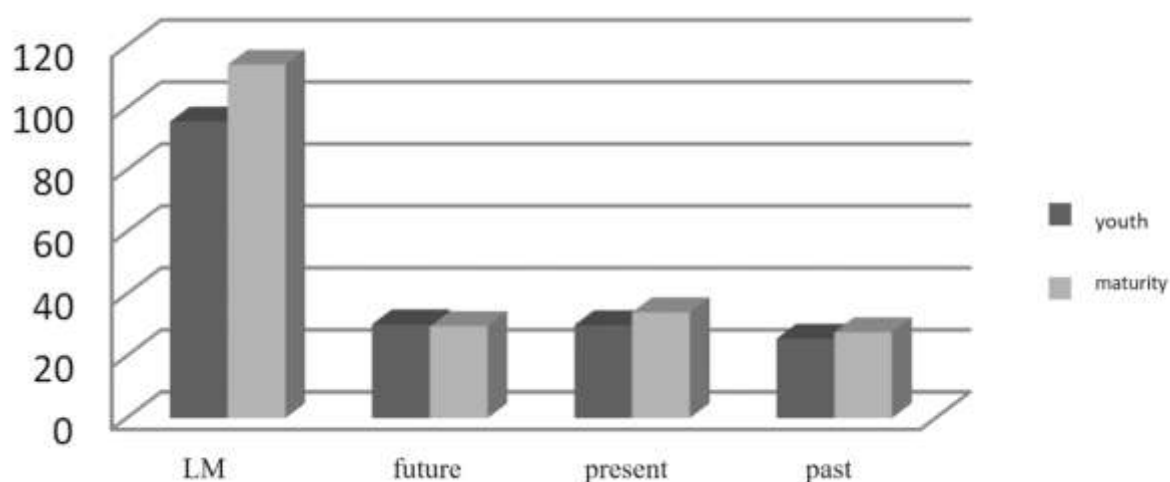

Figure 2 – Attitudes towards the past, present and future in young and mature subjects

As Figure 2 shows, the meaningfulness of life is higher in mature-age subjects than in young men (the indicators are 113.9 and 95.6, respectively). This indicator is high in the first group of subjects and average in the second. Accordingly, mature-aged subjects realize and understand the meaning of their existence to a greater extent than young people, make realistic plans for the future, understand by what ways and with what means they will achieve them, correlate their capabilities with their intentions. The differences in the groups of subjects by the indicators of the «meaningfulness of life» scale were confirmed. Student's t-criterion is 4, 75. Table 1.

Table 1 – Student's t-criterion value for the indicators of the SZHO test

Life areas	t - Student's criterion
Life meaningfulness	4,75*
Goals in life (future)	0,43
Satisfaction with life (present)	2,84**
Satisfaction with self-actualization (past) Жизненные сферы	1,45

Note: * - denotes significance of differences at $p = 0.001$, ** - at $p = 0.01$

According to the results of the study we can say that the subjects of both groups have average values on the scales of life goals and life performance. They are characterized by the presence of goals in life (the index is equal to 30.25 and 29.65), which gives life meaningfulness, direction and time perspective, they are confident in the present and personally responsible for the realization of their plans. They have a positive attitude towards the past, considering it a necessary attribute for gaining experience (the index is 25.6 and 27.6).

In addition, the subjects believe that the very process of life at this stage (in the present) is interesting and emotionally rich (the index of mature-age subjects is higher than that of adolescent subjects - 34.07 and 29.95). It can be said that for adolescent subjects the very process of life in the present is less interesting and not as emotionally

intense as in mature age; it is a preparation for future life. This is a sign of dissatisfaction with one's life in the present: one's position in society, the attitude of others, and the activities performed. At the same time, however, life can give full meaning to the focus on the future. This can be explained by the fact that young men are at a new stage of life, at a new stage, personal and professional self-determination is underway, integration into new social groups (for example, educational).

Comparison of attitudes to time segments - past, present and future - revealed that in adolescence the future is of most concern, and in adulthood - the present.

The described data can be correlated with the data obtained as a result of the «free essay» methodology.

The analysis of the content of free essays allowed us to consider the attitude to the past, present and future time and to define these categories as they are understood by adolescent and mature subjects.

Content analysis was used to identify semantic units for each category under study – «time», «present», «past», «future». Thus, the semantic units for the category «time» are movement, speed, duration. Table 2.

Table 2 – Meaning units of analysis of the «free essay» methodology. Category «time»

Meaningful units	youth	maturity
movement	52,6%	11,1%
rate of flow	0%	11,2%
duration of action	21,05%	22,2%
measurement of life	26,3%	55,5%

It was revealed that, in the opinion of adolescent subjects, time is a movement that happens all the time and goes forward independently of us. For mature-age subjects, time is a segment of each person's life that allows them to organize their lives.

According to the category «present» the semantic units are now, this moment, goal, event and others. Table 3.

Accordingly, for young men the present is what is happening at the moment; what one lives now - study, entertainment, walks; time of dream fulfillment. According to the mature age subjects, the present is a succession of events that are happening at the moment, the boundary between the past and the future.

Table 3 – Semantic units of analysis of the «free essay» methodology. Category «present»

Meaningful units	youth	maturity
is what's happening at the moment	84,2%	61,1%
goal achievement	5,3%	5,5%
interval between the past and the future	10,5%	11,1%
series of events	0%	16,7%
it's not there because it's unstoppable	0%	5,6%

According to the category “past” semantic units are memories, event, history and others. Table 4.

Table 4 – Meaning units of analysis of the «free essay» methodology. Category «past»

Meaningful units	youth	maturity
what has already happened	41,2%	26,3%
memories	35,3%	21,05%
path from birth to the present	23,5%	0%
affect the present and the future	0%	42,1%
history	0%	10,5%

In the opinion of young men, the past is the path traveled from birth to the present time, something that was a long time ago, maybe a few days or years ago. In the opinion of mature-age subjects, the past is a stretch of time lived by each person, which cannot be changed, cannot be returned, cannot be corrected, it influences the present and the future.

According to the category “future” semantic units are - will be, purpose, unpredictability and others. Table 5.

Table 5 – Meaning units of the analysis of the «free essay» methodology. Category «future»

Meaningful units	youth	maturity
what you're aiming for	60,9%	22,2%
what will be	34,8%	22,2%
unpredictably	4,3%	27,7%
built upon previous experience	0%	16,6%
what you can create	0%	11,1%

For adolescent subjects, the future is an aspiration to realize their dreams and desires, what lies ahead. For mature age subjects, the future is a time that has not yet come, it is unpredictable, but it can be created by oneself, based on past experience.

The test “Evaluation of five years of life” by E.I. Golovakha, A.A. Kronik, allows to measure the ratio of the past and the future, the degree of realization and psychological age of the personality.

Test takers of adolescent age hope to live on average 68 years, and mature age - 80 years (t - Student's criterion is 2.1, at $p=0.05$).

The results showed that in young men the “peak of saturation” with events is reached at 26-30 years and is estimated at 9 points, in maturity - 41 - 45 years (9.83 points). At the same time, adolescent subjects showed that the maximum decline of life path saturation was observed in the past (6 - 15 years, saturation - 7.5 points), further life, including the present and future is seen as a plateau with drops in saturation from 8.1 to 8.7 points. For subjects of mature age, a decline in life saturation is observed in the past and predicted in the future. From 0 to 15 years of age, the score is 6.7; from 61 to 70, 6.3, with a further decline to 4.24 by age 80. The difference between the

indicators of life saturation is confirmed statistically (t - Student's criterion), the most pronounced differences between young adulthood - in the assessment of the periods 21 - 25 years, 31 - 35 years ($t = 2.2$; at $p = 0.05$), 61 - 70 years ($t = 5.83$; $p = 0.001$).

As follows from the obtained “temporal profile”, assessments of the nearest future differ significantly between mature and adolescent subjects.

The average values of the psychological age of the subjects indicate that young men feel older (age equals 26.5 years), and in maturity the psychological age corresponds to the chronological age (age equals 42.5 years).

The “life graph” averaged for all respondents, obtained with the help of the technique of assessing five years of life, gives the most general idea of the subjective picture of the life path in a person's self-consciousness. Figure 3.

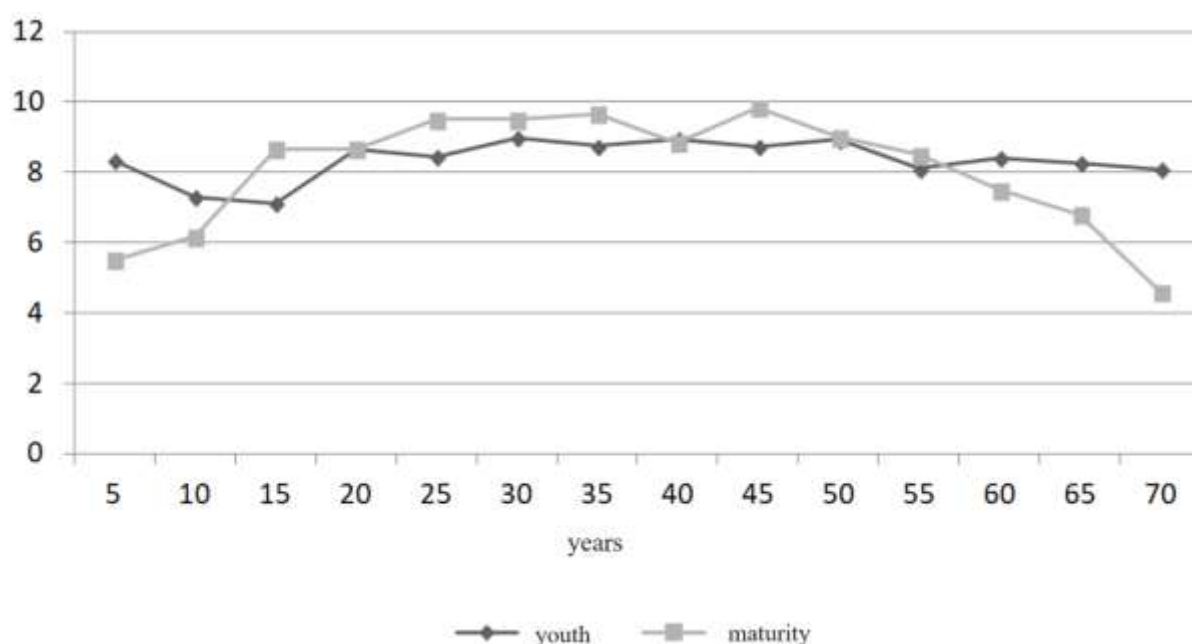

Figure 3 – Averaged estimates of the saturation with significant events of five years of the subjects' life journey

In our opinion, the “life schedule” made with the participation of the subjects reflects the temporal transpective. This concept, proposed by V.I. Kovalev [7], is a specific psychological mechanism through which a person carries out subjective regulation of time. It includes the ability to continuously see time from the present to the past and future, that is, the ability to perceive the course of time in all its directions by an individual, as well as the ability to link the past, future and present as temporal components of human life in his consciousness and subconsciousness.

CONCLUSION

The main conclusions are:

1. Temporal conceptualization of adolescent-aged individuals.

In adolescence the temporal concept is characterized by orientation to the future. It is characterized by the presence of goals in life, which gives it meaningfulness, directionality and time perspective. The process of life in the present is interesting only

as a preparation for future life, which is a sign of dissatisfaction with their current position in society, the attitude of others, and the activities performed. The past is treated positively, considering it a necessary attribute of gaining experience.

The temporal transpective of youthful subjects has a high amplitude with no sharp changes, the maximum saturation of which, in their opinion, falls on the age interval from 26 to 30 years. They are more focused on the future and imagine it as requiring constant mobilization and a high level of working capacity, which, naturally, requires higher physical and mental expenditures. They hope to live an average of 68 years, their psychological age differs from the chronological age (equal to 26.5 years as opposed to the real 17-19). The minimum peak of life saturation was in the past (childhood), further life, including the present and future is seen as a plateau. Perceive the time of life as extended.

2. Time concept of mature age persons.

Mature people live in the present; experiencing it in its entirety, they see life holistically, feeling the inseparability of the past, present and future. They realize and understand the meaning of their existence, make realistic plans, understand by what ways and with what means they will achieve them, correlate their capabilities with their intentions.

The time transpective of mature age subjects is an alternation of zones of “tension” and relative “emotional calm” in the period of labor activity followed by a sharp decline in the intensity of life in the retirement period, with the peak of activity occurring in adulthood (41 - 45 years old). They are more focused on the present than on the past and future. Mature age testees hope to live an average of 80 years. Their psychological age corresponds to the chronological age (age equals 42.5 years). The life path is seen as segments, which are saturated with certain events.

For the subjects of mature age the decline of life saturation is observed in the past and predicted in the future. The most productive and interesting is life “now” in the present and its scores are twice as high as those of the future (9.83 and 4.6 points). This perception can act as one of the factors of aging, since the time concept prescribes a decline in activity by a certain time of life (cognitive component), it will lead to changes in the emotional and behavioral spheres.

Such a perception J. Quoidbach, D. Gilbert and T. Wilson called the “illusion of the end of history” [8], when people consider the present as a turning point when they finally become what they will be for the rest of their lives, while the future will change little and be less intense.

REFERENCES

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М.: Педагогика, 2006. – 320 с.
2. Абульханова К.А., Березина Т.Н. Время личности и время жизни / К.А. Абульханова, Т.Н. Березина. – СПб.: Алетейя, 2001. – 304 с.
3. Нестик Т.А. Долгосрочная ориентация личности: состояние и перспективы исследований / Т.А. Нестик // Институт психологии российской академии наук. Социальная и экономическая психология. – 2020. – Т.5. – №3 (19).

– С. 110-140.

4. Kooij D., M. Kanfer R., Betts M., & Rudolph C.W. Future time perspective: A systematic review and meta-analysis // Journal of Applied Psychology. – 2018. – 103(8). – P. 867-893.

5. McInerney D.M., A Discussion of Future Time Perspective // Educational Psychology Review. – 2004. – 16. – P. 141-151.

6. Baumeister R.F., Vohs K.D., Oettingen G. Pragmatic Propection: How and Why People Think about the Future //Review of General Psychology. – 2015. – 20(1). – P. 3-16.

7. Ковалев В.И. Категория времени в психологии (личностный аспект) // Категории материалистической диалектики в психологии / В.И. Ковалев. – М.: Мысль, 1988. – 160 с.

8. Quoidbach J., Gilbert D., Wilson T. The End of History Illusion // SCIENCE. – 2013. – Vol 339, Issue 6115. – P. 96-98.

АВТОР (-ЛАР) ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

М.Ф. Бекбаева – Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің Психология және түзету педагогикасы кафедрасының меңгерушісі (Өскемен қ., Қазақстан).

А.Б. Ахметалина – Сәрсен Аманжолов атындағы ШҚУ, Өскемен қ., Қазақстан.

Ж.З. Жантасова – техника ғылымдарының кандидаты, Сәрсен Аманжолов атындағы ШҚУ қауымдастырылған профессоры (Өскемен қ., Қазақстан).

А.Х. Чамакаева – «Қасым Қайсенов кенті ОМ» КММ математика магистрі (ШҚО, Ұлан ауданы, Қасым Қайсенов кенті).

Г.К. Килыбаева – сениор-лектор, Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті (Өскемен қ., Қазақстан).

Р.К. Бекмагамбетова – Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің п.ғ.д., Абай атындағы ҚазҰПУ профессоры (Алматы қ., Қазақстан).

Г.Й. Тулин – доктор, профессор, Хаджеттепе университеті (Анкара қ., Түркия).

Ж.Е. Көбентай – магистрант, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті (Өскемен қ., Қазақстан).

С.Н. Кубентаева – педагогика ғылымдарының кандидаты, Компьютерлік үлгілеу және ақпараттық технологиялар кафедрасының қауымдастырылған профессоры, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті (Өскемен қ. Қазақстан).

С.Н. Кубентаева – педагогика ғылымдарының кандидаты, Компьютерлік үлгілеу және ақпараттық технологиялар кафедрасының қауымдастырылған профессоры, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті (Өскемен қ., Қазақстан).

А.Б. Көбентай – магистрант, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті (Өскемен қ., Қазақстан).

Р.Ж. Тюлюпергенева – психология ғылымдарының кандидаты, Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің Психология және түзету педагогикасы кафедрасының қауымдастырылған профессоры (Өскемен қ., Қазақстан).

Ю.Е. Кукина – психология ғылымдарының кандидаты, Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің Психология және түзету педагогикасы кафедрасының қауымдастырылған профессоры (Өскемен қ., Қазақстан).

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ (-АХ)

М.Ф. Бекбаева – зав. каф. психологии и коррекционной педагогики Восточно-Казахстанского университета имени С. Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

А.Б. Ахметалина – ВКУ имени Сарсена Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

Ж.З. Жантасова – кандидат технических наук, ассоциированный профессор ВКУ имени Сарсена Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

А.Х. Чамакаева – магистр математики КГУ «СШ поселка Касыма Кайсенова», (ВКО, Уланский район, пос. Касыма Кайсенова),

Г.К. Килыбаева – сениор-лектор, Восточно-Казахстанский университет имени Сарсена Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

Р.К. Бекмагамбетова – доктор педагогических наук, профессор кафедры дошкольного образования и социальной педагогики, Казахский Национальный педагогический университет имени Абая (г. Алматы, Казакстан).

Г.Й. Тулин – доктор, профессор, Университе Хаджеттепе (г. Анкара, Туркия).

Ж.Е. Кобентай – магистрант, Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

С.Н. Кубентаева – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры компьютерного моделирования и информационных технологий Восточно-Казахстанского университета имени С. Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

С.Н. Кубентаева – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры компьютерного моделирования и информационных технологий Восточно-Казахстанского университета имени С. Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

А.Б. Көбентай – магистрант, Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

Р.Ж. Тюлюпергенева – кандидат психологических наук, ассоциированный профессор кафедры психологии и коррекционной педагогики Восточно-Казахстанского университета имени Сарсена Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

Ю.Е. Кукина – кандидат психологических наук, ассоциированный профессор кафедры психологии и коррекционной педагогики Восточно-Казахстанского университета имени Сарсена Аманжолова (г. Усть-Каменогорск, Казахстан).

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕЛЕР

«Университет хабаршысы» журналы

С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті 1999 жылдан бастап «Университет хабаршысы» ғылыми журналын шығарады. 2020 жылы Ғылыми кеңестің 31.12.2020 жылғы №5 шешімімен журнал серияларға бөлінді:

- «Вестник Аманжолов университеті. Техникалық және физика-математика ғылымдары сериясы»;

- «Вестник Аманжолов университеті. Жаратылыстану ғылымдары сериясы»;

- «Вестник Аманжолов университеті. Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар сериясы»;

- «Вестник Аманжолов университеті. Экономикалық және құқықтық сериясы»;

- «Вестник Аманжолов университеті. Психология-педагогика ғылымдарының сериясы».

Журнал тоқсанына бір рет кезеңділікпен шығады.

Жариялауға ұсынылған материалдар келесі талаптарға сәйкес болуы тиіс:

1. Осы тақырып бойынша қазіргі білім деңгейін көрсетіңіз, ғылыми-техникалық мәселелерді білікті түрде көрсетіңіз, қысқаша және жақсы әдеби презентацияға ие болыңыз, нақты орындалған иллюстрацияларға ие болыңыз.

2. Мақалалар бір данада ұсынылады. Мақала көлемі MS Word редакторында (DOC немесе DOCX форматында), Times New Roman 14 қарпімен басылған компьютерлік теру мәтінінің 10 бетінен (шолу сипатындағы мақалалар – 15 бетке дейін) аспауы тиіс, бір интервал, ені бойынша теңестіру, жоғарғы және төменгі жиектерді сақтай отырып: жоғарғы және төменгі – 2,0 см, сол және оң – 2,0 см. абзац шегінісі – 1,25 см. суреттер саны мақаланың барлық көлемінен 20% - дан аспауы тиіс (кейбір жағдайларда 30% - ға дейін).

Мақала құрылымы

Мақаланың құрылымы келесі элементтерден тұрады:

Жоғарғы сол жақ бұрышта ЭОЖ, одан әрі келесі жолда МРНТИ коды (жартылай қалың қаріп, 14 ЖМ.)

Бір жолдан кейін ағылшын, қазақ және орыс тілдерінде:

1) мақала авторы(авторлары) – авторлардың аты-жөні жартылай қалың қаріппен беріледі (14 пт.) кіші әріптермен, теңестіру – ортасында.

Бұдан әрі келесі жолда жұмыс орны (үлестес), қала, ел көрсетіледі (әдеттегі қаріппен (12 ЖМ.) кіші әріптермен, теңестіру-ортасында).

Бұдан әрі келесі жолда хат-хабар беруші автордың e-mail көрсетіледі (әдеттегі қаріппен (12 ЖМ.) кіші әріптермен, теңестіру-ортасында).

2) мақала атауы (қалың қаріп, бас әріптермен, 14 пт., туралау – ортасында). Атау қысқа болуы керек және қысқартулар болмауы керек.

3) бір жолдан кейін көлемі 150-200 сөзден тұратын аннотация (14 пт., туралау – ені бойынша). Аннотация құрылымы келесі міндетті тармақтарды қамтиды:

- зерттеу мақсаты

- зерттеу әдістемесі

- зерттеудің бірегейлігі (құндылығы)

- зерттеу нәтижелері

4) түйінді сөздер – 4-6 сөз немесе сөз тіркесі (келесі бетте)

5) бір жолдан кейін jel Classification бойынша кодты көрсету қажет (қалың қаріп, 14 пт.)

Бір жолдан кейін мақаланың негізгі мәтіні келесі құрылымда:

Кіріспе

Бұл бөлімде жұмыстың мәні, маңыздылығы және мәселенің өзектілігі көрсетіледі.

ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ

Бұл бөлімде шетелдік авторлардың ағылшын тіліндегі зерттелетін тақырып бойынша іргелі және жаңа еңбектері, осы еңбектердің ғылыми үлесі тұрғысынан талдау, сондай-ақ сіз

өз мақалаңызда толықтыратын зерттеудегі олқылықтар қамтылуы тиіс.

Жұмысқа қатысы жоқ көптеген сілтемелер немесе өзіңіздің жетістіктеріңіз туралы орынсыз пікірлер, алдыңғы жұмысыңызға сілтемелер болуы мүмкін емес.

ӘДІСНАМАСЫ

Бөлім материалдар мен жұмыс барысын сипаттаудан, сондай-ақ пайдаланылған әдістердің толық сипаттамасынан тұруы тиіс.

Зерттеу материалының сипаттамасы немесе сипаттамасы оның сапалық және сандық жағынан көрсетілуін қамтиды. Материалдың сипаттамасы-тұжырымдар мен зерттеу әдістерінің дұрыстығын анықтайтын факторлардың бірі.

Бұл бөлімде проблеманың қалай зерделенгені сипатталады: бұрын жарияланған белгіленген рәсімдерді қайталамай-ақ егжей-тегжейлі ақпарат; материалдар мен әдістерді пайдалану кезінде міндетті түрде жаңалық енгізе отырып, жабдықты (бағдарламалық қамтылымды) сәйкестендіру және материалдарды сипаттау пайдаланылады.

Ғылыми әдістеме мыналарды қамтуы керек:

- зерттеу мәселесі (- лері);
- ұсынылатын гипотеза (тезис) және/немесе эксперименттік жұмыстарды орындау кезеңдері;
- зерттеу кезеңдері;
- зерттеу әдістері.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Бұл бөлімде сіз алған зерттеу нәтижелерін талдау және талқылау келтіріледі. Зерттеу барысында алынған нәтижелер бойынша қорытындылар келтіріледі, негізгі мәні ашылады. Бұл мақаланың маңызды бөлімдерінің бірі. Онда сіздің жұмысыңыздың нәтижелерін талдау және алдыңғы жұмыстармен, талдаулармен және қорытындылармен салыстырғанда тиісті нәтижелерді талқылау қажет.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бұл бөлімде осы кезеңдегі жұмысты қорытындылау және қорытындылау; автор ұсынған тұжырымның ақиқатын растау және алынған нәтижелерді ескере отырып, ғылыми білімнің өзгеруі туралы автордың қорытындысы келтірілген.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Әдебиеттер тізімі бір жолдан кейін көрсетіледі, онда кемінде 15 дереккөз болуы тиіс, оның кемінде 30% - ын халықаралық деректер қоры және/немесе шетел әдебиеті құрауы тиіс. Әдебиеттер тізімі екі нұсқада ұсынылуы керек: біріншісі (әдебиеттер тізімі) – ГОСТ 7.1 сәйкес дереккөз тілінде. – 2003 " Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережелері", екінші (REFERENCES) – романизацияланған алфавитпен (транслитерация - <http://www.translit.ru>) сәйкес American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>). Әдебиеттер тізімі мақала мәтінінде қолдану тәртібі бойынша қалыптастырылады, онда дереккөздерге сілтемелер тік жақшалармен рәсімделеді [...].

Ресейлік аударма журналындағы мақалаға сілтеме мысалы:

Belgibayeva, Z., Sokira, T., & Belgibayev, A. (2021). Sel'skoe naselenie Kazahstana: demografija, statistika i trendy. Vestnik KazNU. Serija Jekonomicheskaja, 135(1), 26-34. doi:10.26577/be.2021.v135.i1.03 (in Russ).

3. Жеке бетте автор (лар) туралы мәліметтер келтіріледі, онда: Толық аты-жөні, ғылыми дәрежесі, атағы, Жұмыс орны (аффилиациясы), қаласы, елі, E-mail, ORCID (12 ЖМ.)

Мақала авторларынан мақаланы рәсімдеу кезінде ережелерді дәл ұстануды сұраңыз. Редакция мақаланы әдеби және стилистикалық өңдеумен айналыспайды. Талаптарды бұза отырып рәсімделген мақалалар жарияланымға қабылданбайды және қайтарылмайды.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

журнала «Вестник Аманжолов университета»

Научный журнал «Вестник Аманжолов университета» издается Восточно-Казахстанским университетом имени С. Аманжолова с 1999 года. В 2020 году решением ученого совета №5 от 31.12.2020 журнал был разделен на серии:

- «Вестник Аманжолов университета. Серия технических и физико-математических наук»;

- «Вестник Аманжолов университета. Серия естественных наук»;

- «Вестник Аманжолов университета. Серия социально-гуманитарных наук»;

- «Вестник Аманжолов университета. Серия экономическая и юридическая»;

- «Вестник Аманжолов университета. Серия психолого-педагогических наук».

Журнал выходит с периодичностью один раз в квартал.

Представленные для опубликования материалы должны соответствовать следующим требованиям:

1. Отражать современный уровень знаний по данной теме, квалифицированно излагать научно-технические вопросы, обладать сжатым и хорошим литературным изложением, иметь четко выполненные иллюстрации.

2. Статьи представляются в одном экземпляре. Объем статьи не должен превышать 10 страниц текста компьютерного набора (статьи обзорного характера – до 15 стр.) напечатанных в редакторе MS Word (в формате DOC или DOCX), шрифтом Times New Roman 14, одинарный интервал, выравнивание по ширине, с соблюдением полей: верхнее и нижнее – 2,0 см, левое и правое – 2,0 см. Отступ абзаца – 1,25 см. Количество рисунков не должно превышать 20% от всего объема статьи (в некоторых случаях до 30%).

Структура статьи

Структура статьи состоит из следующих элементов:

В верхнем левом углу указывается УДК, далее на следующей строке **код МРНТИ** (полужирный шрифт, 14 пт.)

Через одну строку на английском, казахском и русском языках:

1) Автор(ы) статьи – инициалы и фамилия авторов представляются полужирным шрифтом (14 пт.) строчными буквами, выравнивание – по центру.

Далее на следующей строке указывается место работы (аффилиация), город, страна (обычным шрифтом (12 пт.) строчными буквами, выравнивание – по центру).

Далее на следующей строке указывается e-mail корреспондирующего автора (обычным шрифтом (12 пт.) строчными буквами, выравнивание – по центру).

2) Название статьи (полужирный шрифт, заглавными буквами, 14 пт., выравнивание – по центру). Название должно быть кратким и не содержать сокращений.

3) Через одну строку аннотация объемом 150-200 слов (14 пт., выравнивание – по ширине). Структура аннотации включает в себя следующие ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ пункты:

- цель исследования
- методология исследования
- оригинальность (ценность) исследования
- результаты исследования

4) Ключевые слова – 4-6 слов или словосочетаний (на следующей странице)

Через одну строку основной текст статьи в следующей структуре:

ВВЕДЕНИЕ

В данном разделе указывается значение, важность работы и актуальность вопроса.

ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

В разделе должны быть охвачены фундаментальные и новые труды по исследуемой тематике зарубежных авторов на английском языке, анализ данных трудов с точки зрения их научного вклада, а также пробелы в исследовании, которые Вы дополняете в своей статье.

НЕДОПУСТИМО наличие множества ссылок, не имеющих отношения к работе, или неуместные суждения о ваших собственных достижениях, ссылки на Ваши предыдущие работы.

МЕТОДОЛОГИЯ

В разделе должны состоять из описания материалов и хода работы, а также полного описания использованных методов.

Характеристика или описание материала исследования включает его представление в качественном и количественном отношении. Характеристика материала – один из факторов, определяющий достоверность выводов и методов исследования.

В данном разделе описывается, как проблема была изучена: подробная информация без повторения ранее опубликованных установленных процедур; используется идентификация оборудования (программного обеспечения) и описание материалов, с обязательным внесением новизны при использовании материалов и методов.

Научная методология должна включать в себя:

- исследовательский вопрос(-ы);
- выдвигаемую гипотезу (тезис) и/или этапы выполнения экспериментальных работ;
- этапы исследования;
- методы исследования.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

В данном разделе приводится анализ и обсуждение полученных вами результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. И это один из самых важных разделов статьи. В нем необходимо провести анализ результатов своей работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В данном разделе приводится обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

Список литературы указывается через одну строку, который должен содержать не менее 15 источников, из которых не менее 30% должны составлять международные базы данных и/или зарубежная литература. Список литературы необходимо представить в двух вариантах: *первый* (СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ) – на языке источника в соответствии с **ГОСТ 7.1. – 2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления»**, *второй* (REFERENCES) – романизированным алфавитом (транслитерация - <http://www.translit.ru>) в соответствии с American Psychological Association (<http://www.apastyle.org/>). Список литературы формируется по порядку их применения в тексте статьи, в котором ссылки на источники оформляются прямыми скобками [...].

Пример ссылки на статью из российского переводного журнала:

Belgibayeva, Z., Sokira, T., & Belgibayev, A. (2021). Sel'skoe naselenie Kazahstana: demografija, statistika i trendy. Vestnik KazNU. Serija Jekonomicheskaja, 135(1), 26-34. doi:10.26577/be.2021.v135.i1.03 (in Russ).

3. Отдельно на странице приводятся **СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ(-АХ)**, где указываются: Ф.И.О. полностью, ученая степень, звание, место работы (аффилиация), город, страна, e-mail, ORCID (12 пт.)

Просьба к авторам статей точно следовать Правилам при оформлении статьи. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и не возвращаются.

Төлем жарнасы және банк деректемелері

Электрондық форматтағы ұйымдастыру жарнасы 6500 теңге (бір мақала үшін). Ұйымдастыру жарнасы «Аманжолов университетінің хабаршысы» міндетті жазбасы бар банктік деректемелері бар шотқа аударылуы тиіс: «Қазақстан Халық банкі» АҚ ШҚФ, СТН 181800014976, ЖСК KZ 986 017 151 000 000 062, БСК HSBKKZKX, БСН 990240007414, КБЕ 16: «С. Аманжолова атындағы ШҚУ» КЕ АҚ.

Платежный взнос и банковские реквизиты

Организационный взнос в электронном формате 6500 тенге (за одну статью). Организационный взнос должен быть перечислен на счет с банковскими реквизитами с обязательной записью «Вестник Аманжолов Университета»: ВКФ АО «Народный банк Казахстана», РНН 181800014976; ИИК KZ 986 017 151 000 000 062, БИК HSBKKZKX, БИН 990240007414, КБЕ 16: НАО «ВКУ имени С. Аманжолова».

**АМАНЖОЛОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

**ВЕСТНИК
АМАНЖОЛОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

**BULETIN
OF THE AMANZHOLOV
UNIVERSITY**

ПСИХОЛОГИЯ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР сериясы

Серия ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК

Series OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCES

№2(7)/2024

Шығаруға жауапты
Отв. за выпуск
С.А. Ислямова

Редакторлары
Редакторы
С.А. Сугак, А.Ч. Рыспаева

Техникалық редакторы және компьютерде беттеген
Технический редактор, компьютерная вёрстка
Ж.Р. Бейсенбаева

Басуға 11.09.2025 ж. қол қойылды
Шартты баспа табағы 5,87
Таралымы 500 дана

Пішімі 70x100
Есептік баспа табағы 5,49
Тапсырыс 781

С. Аманжолов атындағы ШҚУ «Берел» баспасы
070020, Өскемен қаласы, 30-шы Гвардиялық дивизия көшесі, 42